

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרְתֶךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

דווקא היהודים הפשוטים — אותם אהב כל כך הבעל שם טוב — מסוגלים למסור את נפשם בטבעיות ובקלות רבה יותר ממי שהפעולות שלו עוברות דרך הסינון של השכל. כלומר, למרות שמדובר במדרגה נמוכה יותר של כוונה, כוונה רגשית, יש בה גם יתרון — דווקא בה מתגלה העצמה של מסירות הנפש היהודית.

[מתוך השיעור 'טבע יהודי ושליחות']

שמיני-החדש תשפ"ד

שמיני־החדש ה'תשפ"ד

26 **הסיפור החסידי**
כל יהודי יהלום
הרבי הרש"ב

28 **מענות ותשובות**
תשובות הרב לשואלים
שמירה על הילדים בשליחות,
מסר משמים בנוגע לתפילין
וברכה לבר מצוה

29 **פֶּאָזֹר לְיִשְׂרָאֵל
בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ**
רְצֵי יִסְפָּר לָנוּ אִיךָ אֲנַחְנוּ רָצִים לֵה'
וּמְדַגֵּעַ אֲנַחְנוּ גַם צְרִיכִים לַחֲזֹר בְּחֻזָּה

04 **חב"דניק בשליחות**
נקודה מעובדת
עיסוק בהשכלה מתוך
התמסרות לשליחות

05 **מצוי ראשון**
שיעור ברמב"ם היומי –
הל' יסודי התורה
עבודת ההתבוננות והחקירה האלקית
אצל הרמב"ם

13 **טבע יהודי ושליחות**
שתי מדרגות של כוונה
כוונה שכלית ורגשית במעשה המצוות

21 **מעשה נדב ואביהוא**
אבן עזרא ואהבת שלום
חיפוש מסוכן של חוויה רוחנית
והתעלות אישית

העלון מופק ע"י עמותת אוהבים להיות יהודים

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | **עיצוב:** דעה צ'ץ אביחיל | **מערכת:** הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל בית ישראל בכל מקומות מושבותיהם ובכללם לקוראי עלון נפלאות. לפניכם גליון לשבת **פרשת שמיני-החדש**, מלא בכל טוב כתמיד.
מה בגליון?

פותחים את מחזור הלימוד המ"ד של הרמב"ם היומי, עם שיעור על ההלכה הראשונה ברמב"ם [ועוד], יחד עם שיעור נפלא ב**לקוטי לוי יצחק על פרק לח בתניא קדישא** [אותו למדנו השבוע].

בשיעור הראשון – **מצוי ראשון** – נצלול ל**עולמו הפנימי של הרמב"ם** ול**עבודת ההתבוננות והחקירה האלקית שלו**, ובו הרב יבאר את מושג המצוי הראשון במשנת הרמב"ם לפי **פירוש עמוק ומחודש של הרבי**, הפותח צהר ל**הקבלת המושגים הפילוסופיים של הרמב"ם למושגי הקבלה ותורת החסידות**.

בשיעור השני – **טבע יהודי ושליחות** – הנוגע בפרק לח בתניא שנלמד השבוע במסגרת החת"ת היומי, הסביר הרב את היחס בין **שתי כוונות המצוות – השכלית והרגשית** – את המעלה שבכל אחת, **הקשר שלהם לעבודת השליחות** ואת מרכזיות הכוונה **הרגשית-טבעית לעתיד לבוא**, זאת תוך כדי עיון בדברי אדה"ז במקורם בתניא ובפירושו של **רבי לוי יצחק שניאורסון** על דברים אלה. את תמצית ותרף הדברים תוכלו לקרוא ב**נקודה המעובדת**.

שבת שלום ומבורך,
המערכת

סדר הלימוד לשבוע **פרשת תזריע הבעל"ט**:
נ"ך יומי – ירמיהו פרקים ג'ט; **משנה** – נזיר פרק ט

להקדשת הגליון או מדור לזכות או לע"נ יקיריכם
שלחו הודעה לאלעזר במספר 052-5065243

נקודה

מעובדת מתוך שיעור

חב"דניק בשליחות

השקועים בהתבוננות שתכליתה להוליד רגשות, מזהים את חב"ד עם מפעל השליחות – שליחות חובקת עולם, מאמינה בכל יהודי ומתמסרת אליו, ואף מושיטה יד לקירוב האנושות כולה לדרך ה'. בעומק, התביעה להתבוננות ועבודת השליחות שלובות זו בזו:

ההסתמכות על הרגש הטבעי הקיים בתוך היהודי מתאימה למי שעסוק בעיקר בעצמו, מתמסר לעבודת הנשמה האישית שלו, ומסוגל לגעת גם בחוגים הקרובים אליו – כאלו שהזכרונות היהודיים קרובים ללבם, נוגעים בהם ומעוררים אותם (לחלופין, צדיק שהוא נשמה כללית, מסוגל בהתעוררותו שלו לעורר את הלבבות של אלו השייכים לשרש נשמתו). בנקודת-הלב הפנימית טמונה עוצמה רבה, אך כזו שאדם רגיל לא מסוגל לבטא ולהסביר. כדי להגיע למעגלים רחוקים יותר, אל הזולת שאינו שותף-טבעי לזכרון החוויה היהודית, צריכים להסביר את הדברים בטוב טעם ודעת – לספק לו הסבר פנימי ואמתי שיאפשר לו להזדהות ולעורר גם בקרבו את הרגש. במובן הזה, ההשכלה החב"דית הופכת את החסיד מ"חי", מלא חיות ושמחה בעצמו, ל"מדבר", המסוגל להביע את עולמו הפנימי גם כלפי הזולת. בעולמנו שלנו השליחות היא העיקר, לכן על החב"דניק להתמסר להבנה והשגה שתאפשר לו לעורר את כולם – "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". אכן, בימות המשיח, כאשר "לא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את הוי' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", שוב לא יהיה צורך בשליחות – אז נוכל לחזור מעבודת השכל המאומצת לחיים של 'זרימה' בטבע היהודי, כשדווקא מתוך קיום המצוות ברגש היהודי הפשוט יתגלו תובנות חדשות, "נעשה [ומתוך כך] ונשמע!"

החסידות באה להפיח נשמה בגוף של לימוד התורה, קיום המצוות ועבודת התפלה – להחיות את עבודת ה', כמצות ה' "וחי בהם" ולא שימות בהם". לכן החסידות נתפסת בעיקר כעבודת הלב – כתזכורת עבור כל יהודי ש"לב ישראל חי" ועליו לשתף בעבודת ה' את אוצרות הרגש הטמונים בו. כל היהודים עטורי מדות טובות – רחמנים, ביישנים וגומלי חסידים – כירושה מהאבות, ואותה ירושה כוללת גם אמונה טהורה, אהבת ה' ויראתו, שמחה והודיה לה' ונכונות למסירות-נפש על קדושת שמו יתברך, כפי שהראו היהודים הכי פשוטים בכל הדורות. החסידות מזכירה את הירושה הזו ומלמדת להשתמש בה בעבודת ה' היום-יומית שלנו. מתוך תנועת החסידות הכללית צמחה הדרך היחודית של חסידות חב"ד, שגם בעבודת ה' הפנימית, הנשמטית, איננה מסתפקת בהתעוררות הרגש לבדו, אלא תובעת עבודה שכלית מאומצת – התבוננות שתוליד מתוכה אהבה ויראה שכליות, עמוקות, שתשמשה מנוע בעבודת ה', מעבר לרגשות הטהורים הטמונים כבר בלב היהודי. לכאורה, האש הטמונה בלב כל יהודי 'יעילה' יותר – היא טבעית לנו, בהיותה ירושת אבות, וגם עוצמתית וחזקה יותר מכל מה שנשיג בשכלנו – ומדוע נדרשת גם עבודת ההתבוננות? בדור האחרון, עוד יותר ממה שמכירים את חב"ד כתנועה של 'משכילים' ו'עובדים',

שיעור

שיעור ברמב"ם היומי

מצוי ראשון

קיצור מהלך השיעור

השבוע החל מחזור הלימוד ה**מד** של לימוד הרמב"ם – ארבעים שנה מתקנת הרמב"ם של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש. שיעור הרמב"ם השבועי, הנמסר בחיק המשפחה, עוסק בעיקרו בהלכה הראשונה ברמב"ם (תוך התפשטות להמשך הפרק הראשון בהלכות יסודי התורה).

דיוק במושגים בהם נוקט הרמב"ם בהלכה זו נותנים לנו הצצה על **עניינו הפנימי של הרמב"ם** – שבא לידי ביטוי מובהק בהלכות יסודי התורה – **עבודת ההתבוננות והחקירה האלקית**. בפרט מתמקד השיעור במושג **"מצוי ראשון"**, על פי הפירוש המחודש והעמוק של הרבי, הפותח צהר להקבלת מושגי הרמב"ם למושגים הגבוהים והעמוקים ביותר של **תורת הקבלה והחסידות** (לקוצר היריעה נשמטו הערות רבות – השיעור המלא ישלח אי"ה ברשימת התפוצה אליה ניתן להרשם בדוא"ל itiel@pnimi.org.il).

ר"ת הוי' ב"ה – מורכב משני ביטויים, "יסוד היסודות" (שהוא כפל של אותה מלה) ו"עמוד החכמות". יסודות בלשון הרמב"ם מקבילים גם לעיקרים^א – עיקרי יסודות האמונה. יסוד היסודות הוא עיקר העיקרים – היסוד העיקר הראשון והעיקרי בייסודות עיקרי האמונה של הרמב"ם, לו קורא הרמב"ם בהמשך "העיקר הגדול שהכל תלוי בו"^ב (במושגי הקבלה "יסוד

הרמב"ם פותח את ספרו הגדול^ג: יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו.

"יסוד היסודות ועמוד החכמות"

הביטוי "יסוד היסודות ועמוד החכמות"^ד –

א עוד על רמזי הביטוי ראה גם שיעורי כ' טבת תשד"מ, שש"פ תשע"ה פ"ג ועוד.

ב ראה הקדמתו לפרק חלק בפיה"מ.

ג לקמן ה"ו.

נערך ע"י איתאל גלעדי. הלכות יסודי התורה פ"א. אור לי"ז אד"ש תשפ"ד – כ"פ.

א הלכות יסודי התורה פ"א ה"א – משיעור הרמב"ם (ג"פ) של כ"א אד"ש תשפ"ד.

ב "יסוד היסודות ועמוד החכמות" עולה מח במשולש.

דברי הרמב"ם

על ה"יסוד"
 וה"עמוד" רמז
 למאמר חז"ל
 שאפשר להעמיד
 את כל המצוות
 על יסוד עמוד
 אחד, שבו גופא
 יש גם עמוד של
 אמונה וגם עמוד
 של דרישת ה'
 - "בא חבקוק
 והעמידן על
 אחת, שנאמר
 'וצדיק באמונתו
 יחיה'"^{יא} ו"בא עמוס
 והעמידן על אחת,
 שנאמר 'דרשוני
 וחיו'"^{יב}

על אחת, שנאמר 'וצדיק באמונתו יחיה'^{יא} ו"בא עמוס והעמידן על אחת, שנאמר 'דרשוני וחיו'^{יב}. בכל אופן, הצמח צדק מסביר^{יג} שהאמונה היא נתונה, ירושה לנו מאבותינו, ועיקר המצוה – הדורשת מאמץ והשתדלות – הוא הידיעה על ידי דרישה והתבוננות. הרמב"ם – שבהגדרת המצוה שלו כאן, בלשון הקדש, כותב "לידע" – שייך במיוחד לספירת הבינה ולעבודת ההתבוננות, כפי שעוד ירחב.

תופעה לא מקומית

בביאור המלה "שם" ("שיש שם מצוי ראשון") מסביר הכסף משנה, בהסברו הראשון, שהיא סוג של מלת קישור דוגמת פ"א רפה בלשון ערבית (וכיוצא בה גם בשפות לועזיות אחרות, כמו There is באנגלית). הסבר זה מתאים לשגרת הלשון של מלה זו ביד החזקה, החל מפעמיים נוספות בפרק שלנו^{יד} ועוד פעמים רבות בחיבורו^{טו}. הסבר שני של הכסף משנה, המתאים דווקא להלכה זו, הוא "לומר שהוא יתעלה נמצא בכל מקום" – "שם" לשון מקום, ובכל מקום שמסתכלים בו ה' נמצא בו (והציעו^{טז} שהוא רומז לפסוק "שם ישר נוכח עמו"^{יז}), על דרך כינוי ה' 'מקום' שהרי "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו"^{יח} (גם הקישור למקום מתאים לזיקת הרמב"ם לבינה, כנ"ל וכדלקמן, בסוד "ואי זה מקום בינה"^{יט}).

את הזיקה של ה' לממדי המקום המוגבלים ("אין העולם מקומו") שולל הרמב"ם בהמשך הפרק, ואף משתמש בכך כהוכחה עיקרית לכך

היסודות" היינו יסוד עתיק יומין^א). לעומת זאת, "עמוד החכמות" הוא ביטוי המתייחס לשכל, חכמה והבנה (במושגי הקבלה "עמוד החכמות" היינו התפארת, "עמודא דאמצעייתא"^ב), של פרצוף אבא, חכמה).

כך, ביחס למצות הראשונה של הרמב"ם – מצות האמנת אלקות – הוא כותב בספר המצוות "להאמין"^ג ואילו כאן בהלכה הוא כותב "לידע". על כך מבואר בחסידות^ד כי את האמונה שלמעלה מטעם ודעת יש להפנים אל הדעת על ידי התבוננות – עבודת דרישת האלקות בשכל (כפי שאדמו"ר האמצעי

מייסד את ספרו שער היחוד – שנקרא גם קונטרס ההתבוננות – על הפסוק "בכל לבי דרשתיך").

ואכן, יש מי שמסביר^ה שאפשר למצוא בדברי הרמב"ם על ה"יסוד" וה"עמוד" רמז למאמר חז"ל שאפשר להעמיד את כל המצוות על יסוד עמוד אחד, שבו גופא יש גם עמוד של אמונה וגם עמוד של דרישת ה' – "בא חבקוק והעמידן

ה על סודות יסוד עתיק יומין ראה באורך סוד הוי' ליראי שער "ביאת המשיח".

ו הקדמת תקו"ז יז, ב ("פתח אליהו").

ז כך עפ"י התרגום המקובל – תרגום אבן תיבון – וראה בהערות שבמהדורת הר"ח העליר ובתרגום הרב קפאח (ובלקו"ש חכ"ו יתרו א).

ח ראה דרך מצותיך מצות האמנת אלקות ובמבוא לספר אמונה ומודעות (ובפרט שם הערות א-ד).

ט נמוקי מהרא"י (מובא בספר הליקוטים).

י מכות כד, א.

יא חבקוק ב, ד.

יב עמוס ה, ד.

יג דרמ"צ הני"ל הערה ח.

יד ה"ד וה"ו.

טו נאספו בספר הליקוטים על אתר.

טז יד פשוטה על אתר. ורמז לכך בגנת אגוז ח"א שער השם.

יז איוב כג, ז.

יח בראשית רבה סח, ט. ובכ"מ.

יט איוב כח, יב.

כפי שמבואר אצלנו²³, המושג מציאות הוא חלק ממערכת מושגים המכוונת כנגד אותיות שם הוי' ב"ה עם קוצו של י':

קוצו של י' עצמות
י' מהות
ה מציאות
ו איכות
ה כמות

המציאות שייכת ל"ה עילאה, ספירת הבינה (שאף נקראת "ראשית המציאות"²⁴). הרמב"ם – המתחיל את הלכות יסודי התורה בידיעות אליהן יש להגיע על ידי הדרישה והחקירה בשכל האלוקי – הוא בעל מוחין דגדלות, אך מוסבר²⁵ שאלו מוחין דגדלות מצד אמא, הבינה (ולכן גם תיאור העולם של הרמב"ם, "מעשה בראשית" שבפרקים ג-ד בהלכות יסודי התורה, מגיע עד ראש עולם הבריאה, בו מקננת אמא-בינה²⁶, אך לא לעולם האצילות, בו מקנן אבא-חכמה²⁷). לכן, מתאים מאד לרמב"ם לייסד הכל – כולל ה' יתברך, כ"מצוי ראשון" – על מושג המציאות שבבינה. כמובן, בפשטות דברי הרמב"ם "מצוי ראשון" הוא עצמות ה', כדברי הרבי הרש"ב ש"שבחינת המצוי הראשון הוא שם הוי'... הוא בחינת אמיתת העצמות שהוא ההויה האמיתית שמציאותו מעצמותו"²⁸, אך זו העצמות דווקא כפי שהיא נתפסת כמציאות, "מציאותו

שאינו לה' גוף – שנאמר 'כי הוי' הוא האלהים בשמים ממעל על הארץ מתחת'²⁹, והגוף לא יהיה בשני מקומות"³⁰. הרמב"ם מגדיר שגוף מוגבל בכך שאינו יכול להיות בשני מקומות בו-זמנית, ונדרשת ממנו תנועה לשם מעבר ממקום למקום. מהירות התנועה מוגבלת – במהירות האור, כידוע היום – וממילא לא יתכן שדבר שיש לו גוף יהיה בשני מקומות באותו זמן ממש. היום בפיזיקה מכירים בתופעות לא-מקומיות, כאשר 'מידע' מופיע בו-זמנית בשתי נקודות ביקום המרוחקות זו מזו מרחק של שנות אור, בלי הפרש הזמן המינימלי הנדרש למעבר מידע ממקום למקום (המוגבל, גם הוא, למהירות האור). מדברי הרמב"ם כאן עולה שתופעה לא-מקומית היא גילוי אלקות – ביטוי ל"יש שם מצוי ראשון", שאינו מוגבל לשום מקום ולכן נמצא בו-זמנית בכל מקום, בכל שָׁם.

"מצוי ראשון"

הכינוי הראשון והיסודי של הרמב"ם לה' הוא "מצוי ראשון" – כינוי מיוחד ומיוחד. ה'פירוש' על הלכות יסודי התורה מסביר ש"מצוי" היינו "מחויב המציאות" (ורמזו יפהפה: חלק המילוי של "מצוי ראשון" – **מם צדי וו יוד ריש אלף שין וו נון** – עולה **מחייב המציאות**³¹)! – ולא זכר לו תואר אחר זולתי המציאות" משום "שלא נוכל להשיג מהותו, אלא נאמר שהוא מצוי ומציאותו היא מהותו ואינה תוספת על מהותו" – ו"ראשון" מלמד "שלא קדמו שום דבר מפני שאין לו תחלה ואין לו עילה".

כ דברים ד, לט.
כא לקמן ה"ח.

כב כך יש לכתוב לפי דקדוק, והוא עולה ברית – על ידי ברית מילה מגלים אצל כל יהודי את היותו "מחייב המציאות".

כג ראה הקדמת **סוד ה' ליראין** הערה סח.

כד **שיעורים בסוד ה' ליראין** ח"ג עמ' קסג.

כה ראה אוה"ת דברים ע' כג; ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 41; תש"ה ע' 17.

כו תקו"ז ו (כג, א).

כז ראה תקו"ז שם; תחלת פירוש הרמ"ז על זהר ח"ב. ובכ"מ.

כח ד"ה "כל השונה" תרס"ז (המשך יו"ט של ר"ה עמ' תקסט).

מלבדו^ל (כפי שהתגלה במתן תורה). את היחס בין האמת של ה' לאמת של כל הנמצאים ניתן לדמות למבואר בתניא^{לא} על היחס בין האמת בעבודת ה' של הצדיק לאמת בעבודת ה' של הבינוני – האמת של הצדיק היא אמת מוחלטת, בלתי־משתנה, של אהבת ה' ויראת ה' קבועות, ואילו האמת של הבינוני היא האפשרות שלו לעורר מחדש אהבה ויראה בכל עת שיתבונן כראוי (היינו שאצלו האמת היא 'אפשרית המציאות' בלבד).

(ה) המצוי הזה הוא אלוה העולם ארון כל הארץ והוא המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית בכח שאין לו הפסק שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף.

סך הכל חוזר הרמב"ם^י פעמים לב – כנגד כל יד ספריו, היד החזקה – על שרש מצא לפני שהוא מגיע, בהלכה הבאה (שתובא לקמן) להופעה הראשונה של המלה מצוה (הנופלת על לשון מציאות). התורה היא חכמה אלקית ("אוריתא מחכמה נפקת"^{לב}), אך תכלית הספר משנה תורה – ספר של "הלכות הלכות"^{לד} – היא דווקא קיום המצוות במציאות (בסוד "עשיה לעילא"^{לה} השייך לבינה^{לז}, עיקר ענייניו של הרמב"ם, כמבואר כאן שוב ושוב), 'אימות' המציאות מכח "אמיתת המצאו".

השפלת העצמות

על ההגדרה של הרמב"ם^ם "מצוי ראשון" שואל הרבי מליובאוויטש^{טז}:

ל דברים ד, לה. בפסוק זה לא נוסף "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", כמו בפסוק המקביל לו (שם פסוק לט), משום שבערך האמת המדוברת כאן אין מציאות של שמים וארץ.

לא פי"ג.

לב 6 בה"א (כנ"ל), 2 בה"ב, 4 בה"ג 1 בה"ד ו' בה"ה.

לג זהר ח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

לד ראה נוסח הרמב"ם בסוף הקדמתו למשנה תורה.

לה זהר ח"ג קח, ב.

לו שעת רצון שם.

לז "הדקן" על הרמב"ם תשמ"ה (נדפס בין מלכות ח"ג

מעצמותו", החביבה על הרמב"ם ומתאימה למוחין שלו (גם מחויב־המציאות, שבפשטות הוא כינוי לעצמות, משתמש בהגדרה 'מציאות', היינו שזו העצמות כפי שהיא מופיעה ונתפסת כבר בספירת הבינה).

המציאות לחצוה

הבחירה של הרמב"ם במושג "מצוי" ביחס לה' בולטת במיוחד כאשר שמים לב עד כמה הוא 'מתחבר' לשרש מצא, החוזר רק בהלכה א עוד חמש פעמים (באופן כמעט שירי):

והוא ממציא כל הנמצא וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה ביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו.

ביטוי זה, הכולל מצוי־

ממציא־נמצאים, הוא

בעצם יסוד כל ה'לומדות'

של הרוגאטשובר בדברי

הרמב"ם – על יסוד

המורה נבוכים – המבחין

בכל דבר בפועל־פעולה־

נפעל^{כט}, ודוק.

ובהלכות הבאות:

(ב) ואם יעלה על הדעת

שהוא אינו מצוי אין דבר

אחר יכול להמצאות.

(ג) ואם יעלה על הדעת

שאינ כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לברו יהיה

מצוי ולא יבטל הוא לבטולם שכל הנמצאים צריכין

לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם

לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם.

(ד) הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת הוא

לברו האמת ואין לאהר אמת כאמתתו והוא

שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומר אין שם

מצוי אמת מלבדו כמותו.

ה', שמציאותו מעצמותו, לא זקוק לאף

נמצא אחר – ולכן אין אמת כאמתתו ו"אין עוד

הבחירה של

הרמב"ם במושג

"מצוי" ביחס לה'

בולטת במיוחד

כאשר שמים

לב עד כמה הוא

'מתחבר' לשרש

מצא

ה' משפיל את עצמו להקרא "מצוי" כדי להוות את המציאות ולהתייחס אליה

אך לא לתיאור עצמות — ואומר שאכן אין מדובר ב"אמתת עצמותו" של ה' אלא במדרגה נמוכה יותר אליה ה' משפיל את עצמו לצורך העולמות. ה' "המשפילי לראות בשמים ובארץ"^מ — מתגלה "שם", בכל מקום — משפיל את עצמו להקרא "מצוי" כדי להוות את המציאות ולהתייחס אליה. כלומר, ה' נעשה "מצוי" רק "כד סליק ברעותיה למברי עלמא"^{מא} (כאשר עלה ברצונו של ה' לברוא את העולם) משום שרק "מצוי" (הפועל) יכול "להמציא כל הנמצא" (לפעול נפעלים בדומה לו).

לאור זאת מבאר הרבי באופן מחודש עוד יותר את הביטוי "אם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי" שבהלכה הבאה. בפשטות "אם יעלה על הדעת" נשמע כשלילה, לומר שיש דבר שאין להעלותו על הדעת, אך הרבי מסביר זאת בדרך חיוב — שאפשר להעלות על הדעת שה', כפי שהוא מצד עצמו, לפני עלית הרצון לבריאת העולם, אכן "אינו מצוי" (ובכך גופא יש עליה בדעת למדרגה נעלית יותר^{מב}):

ומה שכתב (בה"ב) שאם הוא "אינו מצוי" — אין דבר אחר יכול להמציאות", היינו שהקב"ה כמו שהוא מצד עצמו, אכן אינו בגדר 'מצוי' (וכהגדרתו ב'מורה נבוכים' ח"א פנ"ז, "מצוי ולא במציאות"), ומצד דרגה זו "אין דבר אחר יכול להמציאות". אך אין כוונת הרמב"ם (בכותבו "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי...") לשלול את עצם התואר 'אינו מצוי', אלא לשלול את הסברא, שה' יתברך הוא רק 'אינו מצוי' (ולא השפיל את עצמו להיות בבחינת 'מצוי') — כי אם כן "אין דבר אחר יכול להמציאות", ולכן אף שהוא יתברך מצד עצמו 'אינו מצוי', הרי הוא משפיל עצמו להיות גם בבחינת 'מצוי ראשון'. עצמות ה' היא בבחינת "אינו מצוי" (והרמז:

מ תהלים קיג, ו.

מא ע"פ זהר ח"א פו, ב; ח"ג סא, ב. ע"ח ש"פ"ב (מ"ת).
מב ראה שם עמ' שנד (ובאופן נוסף בהדרן על הרמב"ם בלקו"ש חכ"ז עמ' 253).

וצריך להבין: התואר 'ראשון' מורה שיש לו יחס למה שנמנה אחריו, ואיך שייך לומר על 'אמיתת העצמות' שהוא מצוי ראשון שיש לו יחס לדברים שנמנים אחריו? "ראשון" מלמד על זיקה

לשני, לשלישי וכו' וכיצד ניתן לומר זאת על ה'? יצוין ש"ראשון" יכול להתחיל סדרה אין סופית, אך הוא יכול גם לציין שכשם שיש "ראשון" יש גם אחרון, כפי שה' אומר על עצמו "אני ראשון ואני אחרון"^{לח} ו"אני הוא אני ראשון אף אני אחרון"^{לט}.

הרבי משיב בביאור מופלא, המתאים רק לסגנונו המיוחד — ביאור שלא היה ניתן למצוא כמותו בדורות הקודמים של החסידות:

ויש לומר שכוונת הרמב"ם באמירה זו — "שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל הנמצא" — היא: אף שהקב"ה מופשט ומושלל מגדר ה' 'מציאות' של הנמצאים, השפיל עצמו, כביכול, להיות בבחינת 'מצוי' (מציאות ששייכת להמציא נמצא). ויתירה מזו, שבבחינה זו הוא אף 'מצוי ראשון' היינו 'מצוי' שיש לו יחס ודמיון, כביכול, למציאות הנמצאים שנמצאו ממנו. ומצד בחינה זו ('מצוי ראשון') הוא "ממציא כל הנמצא".

בעצם, הרבי כאן מדייק את הדיוק לעיל — שהכינוי "מצוי" מתאים למושג (הנמוך) מציאות,

עמ' שנב). מובא כאן מתוך המדור 'הלכה יומית לעיון ברמב"ם' בחוברת "דבר מלכות".

לח ישעיה מד, ו.

לט שם מח, יב. "אני הוא" ביחס ל"אני ראשון אף אני אחרון" היינו על דרך "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו הגדול בלבד". הפירוש העליון ("ראשון") ששלשת ה"אני" כאן היינו יחיד: אחד קדמון שלפני הצמצום (וראה עוד לקמן בפנים) והפירוש התחתון ("אחרון") הוא שהם כנגד עולמות ב"ע התחתונים, כאשר "אני" היינו הארת האצילות בבי"ע — "אני הוא" בעולם הבריאה, כורסיא, שם מקננת אמא (תקו"ז ו), סוד "הוא" ("ועבד הלוי הוא", "ביום ההוא" וכו'), "אני ראשון" בעולם היצירה, שהוא ראשון בבחינת מציאות כללית (הכלל הוא ראשון ביחס לפרט המשוכלל שהוא אחרון). "אף אני אחרון" בעולם העשיה, "אף עשיתיו" (ישעיה מג, ז), שהוא "אחרון אחרון חביב" (בראשית רבה עח, ח) להיות "דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז).

שלש הבחינות הללו באלקות מקבילות לשלש המדרגות היסודיות שלפני הצמצום בהן מעמיקה החסידות^{מט} – "יחיד", שלפני כל שייכות לעולמות, והיינו "אינו מצוי" (או, בלשון הרמב"ם במורה נבוכים – שבהתאם ל'מוחיך' שלו משתמש עדיין בשרש **מצא**, אך תוך 'הפקעתו' מהמובן הרגיל שלו – "מצוי ולא במציאות"); "אחד", שהוא גילוי אור אין סוף, כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם, היינו ה"מצוי"; ו"קדמון", המדרגה בה ה' "שער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל"^נ, בה יש לה' זיקה לכל פרטי המציאות (מה"ראשון", דרך כל אלו שבאמצע, ועד ל"אחרון"), היא בסוד ה"ראשון".

שלש הבחינות האמורות כאן מקבילות גם לשלשת שמות הקדש שבפתיחת יג מדות הרחמים, "הוי' הוי' אל"^{נא}, כפי שמסביר הרמב"ן על הפסוק: שם "הוי'" הראשון הוא שם העצם, שאין לו כל פירוש – סוד "אינו מצוי", שאין לנו מבוי להשגה והבנה ביחס אליו; "שם הוי'" השני, אחרי הפסיק טעמא, הוא על שם היות ה' מהווה את המציאות, היינו שה' כבר מצוי להיות "פועל" הממציא את המציאות; שם "אל" כבר מתייחס להיות השם "ראשון", חודר אל פרטי המציאות ומהווה אותם – "אל" גם במובן של כיוון (כנודע ש-מקום עולה ו"פ אל, כנגד ו הקצוות) – "אני ראשון ואני אחרון". אחרי שלשת שמות הקדש מגיעות מדות ה' שמצוה להתדמות אליו – "מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון וכו"^{נב} (לפי הזהר^{נב} והאריז"ל^{נב} יג מדות הרחמים מתחילות משם "אל", מהמדרגה בה ה' "שער בעצמו בכח כל מה שעתיד להיות בפועל").

מט שער היחוד פי"א. ובכ"מ.

נ ראה מקדש מלך על זהר ח"א טו, א; עמק המלך תחלת ש"א.

נא שמות לד, ו.

נב מכילתא פרשת השירה פרשה ג. ובכ"מ.

נג זהר ח"ג קלא, ב.

נד ע"ח ש"ג פי"א.

עצמות אינו מצוי עולה **אחדות פשוטה**, כינוי לעצמות (בחסידות). ה', ברצונו לברוא את העולם (באופן הזה דווקא^{מב}), מתחיל את הבריאה בהשפלת עצמו להיות "מצוי ראשון", וכך מלמד אותנו – המצווים להתדמות אליו^{מד} – שראשית הכל היא מדת השפלות. המצאת ה' את עצמו להיות "מצוי ראשון", המוכן ומזומן לממציא נמצאים, היא על דרך כינוי ה' בחז"ל "הקדוש ברוך הוא" – ה', שהוא "קדוש" ונבדל מהמציאות, מברין את עצמו (על דרך הברכת האילן) להיות "ברוך" ונמשך בתוך המציאות^{מה}. ורמז: "הקדוש ברוך הוא" ועוד "מצוי ראשון" עולה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"^{מו} (הביטוי של "יחודא תתאה"^{מז}, המשכת השפלת מציאות ה' ויחודו בתוך עולמו המוגבל^{מח}).

שלש מדרגות באלקות

אם כן, מדברי הרבי עולה שיש אצל הקב"ה בחינה של "אינו מצוי", למטה ממנה בחינה של "מצוי" ועוד למטה ממנה בחינה של "מצוי ראשון" (על דרך זה, גם אצל האדם, יש את המדרגה בה הוא מכונס בעצמו לגמרי, ללא כל זיקה למציאות החיצונית; יש את היותו מוכן מצוי לצאת לעשות את הנדרש ממנו במציאות, "הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה"; ויש את הפעולה שלו בפועל בתוך המציאות).

מג ראה בהדרן שבהערה הקודמת (ס"ו) שה', בהיותו נמנע הנמנעות, היה יכול לברוא את העולם באופן אחר – אף שהדבר לא נתפס בשכל האנושי – ולכן נדרש הרמב"ם להדגיש (ה"ד) "הוא שהנביא אומר... והוא שהתורה אומרת...", משום שמופתי השכל אינם הוכחה על הנהגת ה', אלא רק דברי התורה והנביא המעידים על כך. בשרש, התורה היא בסוד דעת דרדל"א המאירה באוירא דאריך, הנביא הוא סוד חסד דעתיק המתלבש בגלגלתא דאריך והשכל הוא סוד גבורה דעתיק המתלבש במוחא סתימאה דאריך, וד"ל.

מד מכילתא פרשת השירה פרשה ג.

מה ראה תניא אגה"ק ז ובפירוש הלקח והלכוב שם.

מו יומא פ"ג מ"ח (ועוד). פסחים נו, א.

מז זהר ח"א יח, ב.

מח תניא שער היחוד והאמונה פ"ז.

התגלות ה' אלינו במתן תורה, החוויה של "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלהים אין עוד מלבדו", כוללת יחד את יסוד האמונה ואת יסוד הידיעה

אלוהות הרבה היו גופין וגויות מפני שאין הנמנים השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאורעין שיארעו בגופות והגויות ואילו היה היוצר גוף וגויה היה לו קץ ותכלית שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לבחו קץ וסוף ואלהינו ברוך שמו הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל סובב תמיד אין כחו כח גוף והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ה' אלהינו ה' אחד.

בהלכה הקודמת 'השמיט' הרמב"ם את סיום הפסוק "אנכי הוי' אלהיך" וכאן הוא משמיט את המלים "שמע ישראל" ומביא רק את "הוי' אלהינו הוי' אחד". והנה, החיבור של שני הביטויים עולה המלה 'הסודית' שבתחלת החיבור – "לידע שיש שם מצוי ראשון וכו'!" תיאור סיבוב הגלגל הנצחי – שהרמב"ם לא 'ראה', אך הוא יכול להעיד על קיומו משום שהסיבוב ממשיך כביום בריאתו – מעיד על כך שה' כ"מצוי ראשון" מופיע ומתעצם בתוך המציאות שהמציא (וכפי שלימד מורנו הבעל שם טוב¹¹, גם ממשיך להמציא בכל רגע יש מאין ואפס המוחלט – דוגמת דברי הרמב"ם על הסיבוב התמידי של הגלגל – התהוות תמידית שהכרתה מאפשר לנו להעיד על אין סופיותו ונצחיותו של ה', "אתם עדי נאם הוי'"¹²). בחיצוניות יש ירידת הדורות, חק האנטרופיה שמפורר את כל המציאות, וממילא העובדה שכח המסובב לא נחלש היא סימן לכך שהוא בעצם מתגבר – זו התגברות הופעת העצמות שמבטיחה את ביאת המשיח בסופו של דבר, גם אחר כל הירידה (ואז יפסקו כדעת בית שמאי¹³,

מצוות האמונה והיחוד

אחרי כל יד ביטויי המציאות שמנינו מלמד הרמב"ם את המצוות שבפרק הראשון. ההלכה הבאה מסכמת שקיום ידיעת כל ההלכות היינו קיום מצות האמנת ידיעת אלקות ושליטת עבודה זרה:

(ו) וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלהיך וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר הוי'

מזה עבר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכפר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו.

את מצות עשה הראשונה כאן לומד הרמב"ם משלש המלים הראשונות של מתן תורה – "אנכי הוי' אלהיך"¹⁴. את מצות לא-תעשה הראשונה הוא לומד מהפסוק הבא – "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני"¹⁵. יש מי שכותב¹⁶ שאם המצוה היתה על ידיעת אלקות בלבד, מתוך דרישה וחקירה בשכל, היה מתאים להביא פסוק של ידיעה, דוגמת "וידיעת היום והשבות אל לבבך". השימוש ב"אנכי הוי' אלהיך" מעיד שיש כאן סוג 'ממוצע' בין האמונה והדעת – ידיעה המבוססת על התגלות ה' אלינו במתן תורה, החוויה של "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלהים אין עוד מלבדו" (כנ"ל), הכוללת יחד את יסוד האמונה ואת יסוד הידיעה שהוזכרו לעיל.

בהלכה הבאה כבר נוספת מצות היחוד, הכרת אחדות הוי':

(ז) אלוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים אלא אחד שאין כיהודו אחד מן האחרים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחרים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם אילו היו

נה שמות כ, ב.

נו שם פסוק ג.

נד ראה חידושי מהרד"ם על סה"מ מ"ע א; נימוקי מהרא"י (מובא בספר הליקוטים).

נח ראה בשמו תניא ריש שער היחוד והאמונה.

נט ישעיה מג, יב.

ס מקדש מלך על זר ח"א יז, ב.

החוה או חויה של חורבן, אך בסופו של דבר גם מה שמתגלה לרב בעיונו העמוק לכשעצמו (בסוד "יחיד") מיועד לתלמיד, וממנו הרב מוציא את נקודת המוצא עבור התלמיד ומשער בעצמו שיעור שלם עבורו (בסוד אחד-קדמון, וד"ל). בסופו של דבר, עצמות ה' מתגלה בשמים ובארץ (כ'תופעה לא מקומית', כנ"ל).

עד כאן השיעור הראשון במחזור החדש של לימוד הרמב"ם. שהרמב"ם – הרופא הגדול – ימליץ טוב בעדנו וזכותו תגן על כולם ותמשיך את כל הישועות והרפואות הנדרשות לכלל ולפרט.

שמדתם גבורה^א). בעומק, לא רק ה"מצוי ראשון" מתעצם ומתגבר מדור לדור – גם מדרגת ה"אינו מצוי", ה"יחיד", מיועדת בסופו של דבר להתגלות (כמשל הרב והתלמיד – שהוא המשל לכל העניינים בסדר השתלשלות^ב – אצל רבי הלל מפאריטש, המתאר^ג כיצד הרב מתכנס בתוך עצמו, לא מצוי כלל לתלמידו

סא ראה זהר ח"ג רמה, א; טעמי המצות להרח"ו פרשת תצא; שער הגלגולים סוף הקדמה לו. ובכ"מ. סב פלה"ר שמות ד"ה "ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר" (ובמאמר שבהערה הבאה). וראה בהקדמת פנים אל פנים. סג ד"ה "איתא בפסיקתא".

הלומד על מְנַח לְעִשׂוֹת | צידה לדרך

- ◆ "יסוד היסודות" היינו יסוד של אמונה (יסוד עתיק יומין), "וצדיק באמונתו יחיה", ו"עמוד החכמות" הוא עמוד של השגת אלקות (תפארת דאבא), "דרשוני וחיו".
- ◆ הרמב"ם שייך במיוחד לבינה – השגת אלקות על ידי התבוננות.
- ◆ ב"יש שם מצוי ראשון" רמז לנוכחות ה' בכל מקום, המתגלה כ'תופעה לא מקומית'.
- ◆ הרמב"ם, בעל המוחין דגדלות מצד הבינה, מגדיר את ה' מצד המציאות (ומרבה להשתמש בשרש **מצא**) – מושג מובהק של אמא-בינה.
- ◆ "אמתת המצאו" של ה' היא על דרך האמת הבלתי-משנתה של עבודת הצדיק ו"אמתת כל הנמצאים" היא על דרך האמת ה'אפשרית' של הבינוני.
- ◆ קיום מצוה מאמת את המציאות בכח "אמתת המצאו".
- ◆ ה' משפיל את עצמו להיות "מצוי ראשון" כדי להמציא את כל הנמצאים.
- ◆ "יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי" – תפיסת ה' כ"אינו מצוי" היא עליה בדעת ה'.
- ◆ הפעולה הראשונה של ה' היא להשפיל את עצמו כדי ללמד אותנו ששפלות היא יסוד הכל.
- ◆ "אינו מצוי" – "מצוי" – "ראשון" היינו יחיד-אחד-קדמון ו"הוי' הוי' אל".
- ◆ הציווי "אנכי הוי' אלהיך" כולל את האמונה ואת הידיעה שנכללו יחד בחווית ההתגלות של מתן תורה.
- ◆ "שיש שם מצוי ראשון" רומז ל"אנכי הוי' אלהיך" (מצות האמנת אלקות) ו"הוי' אלהינו הוי' אחד" (מצות יחוד ה').
- ◆ התמדת סיבוב העולמות היא התגברות על האנטרופיה המעידה על התעצמות נוכחות ה' ומבטיחה את הגאולה.
- ◆ בסופו של דבר גם הבחינה הנעלמת ביותר ("יחיד", "אינו מצוי") מתגלה בשמים ובארץ.

שיעור

שתי מדרגות של כוונה

טבע יהודי ושליחות

קיצור מהלך השיעור

בלימוד התניא היומי עסקו כמעט כל השבוע בפרק לח, העוסק בדרגות של **כוונת המצוות**. בשיעור בשבת שמיני אשתקד, במסגרת לימוד הערות רבי לוי'צחק (אביו של הרבי) על התניא, נלמד בעומק היחס בין **שתי הכוונות**, שבפשט הן מדרגות זו למעלה מזו, אך בעומק **יש מעלה בכל אחת מהן**. בזמן הזה הכוונה העליונה היא **השכלית**, המאפשרת למלא את שליחותנו בעולם, אך לעתיד לבוא, כאשר השליחות הנוכחית תסתיים, תהיה מעלה דווקא בכוונה התחתונה לכאורה, **הרגשית-הטבעית** יותר. **פרק א** עוסק בדברי אדמו"ר הזקן עצמם ו**פרק ב** מעמיק את הדברים מתוך פירושו של רבי לוי'ק (שלקוצר היריעה לא הבאנו אותו בשלמות, אלא בדילוגים – הגרסה המלאה תשלח אי"ה ברשימת התפוצה).

שהמצוות עצמן נחלקות לשני סוגים, בדבור ובמעשה, כנגד צומח ודומם, מסיים אדמו"ר הזקן את הפרק בחלוקת הכוונה לשני סוגים: וכוונת המצוות לדבקה בו ית' שהיא כנשמה לגוף נחלקת גם כן לשתי מדרגות כמו שתי מדרגות הנשמה שהן בגוף החומרי שהן חי ומדבר. על קיום המצוות נאמר "וחי בהם"^א – מצוה צריכה להעשות עם חיות ושמחה – וכדי שהמצוה תהיה 'חיה' לא די בגוף המצוה, ההכרחי, אלא נדרשת גם נשמה למצוה. הנשמה

נרשם (מהזכרון) ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. ליל שבת שמיני תשפ"ג – כפ"ח.

א ויקרא יח, ה.

א. כוונת המדבר וכוונת החי

כוונת המצוות – נשמה לגוף

פרק לח בתניא עוסק ביחס בין מעשה המצוה לכוונת המצוה שהם כגוף ונשמה. מחד, הוא מסביר – כסיכום לפרקים הקודמים – את מעלת המעשה דווקא, שדווקא בו יוצאים ידי חובה, משום שעיקר התיקון הנדרש הוא לגוף ולמציאות העולם, על ידי שנעשה בהם רצון ה'. מאידך, הכוונה היא כנשמה משום שבה יש גילוי אלוקי הרבה יותר מאשר בגוף מעשה המצוה, גילוי הנובע מכך שרצון ה' הוא שיתדבקו בו גם בשכל ובמחשבה.

אחרי ההסבר הכללי הזה, ואחרי הסבר

דעת^ט: בתחלה הדעת היפה, המכירה שהעיקר הוא ידיעת ה' וחפצה בכך, מביאה לבינה, עבודת ההתבוננות בגדולת ה' (כפי שהיא מתבטאת בעולם שבראו לכבודו, "הגדלה" זה מעשה בראשית^{יח}, וכפי שהיא מתבטאת בתורה הקדושה, "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"^{יז}). אחר כך הבינה, עבודת ההתבוננות, מביאה לדעת, הכח להוליד רגש מתוך התבוננות השכל. במדרגה העליונה הזו, הרגש הראשון שמתעורר הוא "יראה עילאה במוחו" – חוויה של גילוי אלקות, הארה הנתפסת במח, ופועלת בו סוג של זעזוע. כמו שאדמו"ר הזקן מסביר גם בהמשך התניא^{יג}, בסדר הרגיל של לידת המדות קודמת התגלות היראה לאהבה. אחרי היראה במח מתעוררת האהבה בלב. הדגש כאן הוא על החלל הימני, מקום הנפש האלקית, ולא על התפשטות האהבה לחלל השמאלי, מקום הנפש הטבעית-החיונית^{יד}, כי כאן לא מדובר במגמת התיקון-האתהפכא של הנפש הבהמית^{טו}, אלא באהבה שמיועדת לקיום התורה והמצוות לשם דבקות בה – תכלית הכל כאן:

להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן המשכת והארת אור א"ס ב"ה על נפשו לדבקה בו ובכוונה זו הוא לומר ומקיים המצוות וכן בכוונה זו מתפלל ומברך יסוד גדול בדרך הבעל שם טוב הוא עבודת ההכנה לכל דבר – "הכון לקראת אלהיך ישראל"^{טז} – שהיא עיקר העבודה מצדנו, בעוד הענין עצמו צריך להפעל כאילו מעצמו, כמתנת שמים^{יז}. הכנה וכוונה באות מאותו שער (כ, גם

הכוונה של המצוה, לשון צוותא וחיבור^{יב}, היא הדבקות בה' יתברך.

אכן, בנבראים יש שתי מדרגות של חיים, בעלי חיים ("חיי") ובני אדם ("מדבר"), שבכל אחת מהן יש נשמה. כל הבריות הן "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו"^{יג} אבל דווקא באדם נאמר "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה"^{יד}. מעלת האדם, עם נשמת החיים היתרה שלו, היא בהיותו מדבר, כפי שמתרגם אונקלוס (את "לנפש חיה") "לרוח ממללא". מעלה זו ניכרת דווקא אצל בני ישראל, "אתם קרויים 'אדם'^{טו}", בכוונת הדבקות שלהם בה' בקיום המצוות.

כוונת "מדבר"

על "ויהי האדם לנפש חיה" רש"י מסביר "אף בהמה וחיה נקראו 'נפש חיה', אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור". כך מסביר אדמו"ר הזקן שמעלת הכוונה במדרגת "מדבר" תלויה בדעת:

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה'

את הפסוק "וידעת היום והשבת אל לבבך כי הוי' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד"^{יז} הסביר רבי אהרן הגדול מקרלין^{יח} שהידיעה היחידה הנצרכת לאדם היא המתוארת בפסוק הזה – "וידעת... ו'אין עוד" דבר שצריך לדעתו. "מי שדעתו יפה" היינו מי שיודע מה צריך לדעת ואל מה צריך להתקשר ולהתחבר (כמשמעות המושג דעת^{יט}) – "לדעת את ה'". ולהתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו

"אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין

ט אבות פ"ג מי"ז.

י דה"א כט, יא.

יא ברכות נח, א.

יב תהלים קיט, יח.

יג פמ"ג.

יד תניא פ"ט.

טו ראה שם פ"ט.

טז עמוס ד, יב. על ידי ההכנה מתגלה ה"ישראל" שבנשמה (אותיות ליראש, המוחין, שהם הראשי-ההכנה של הדבר).

יז (וראה שיח יצחק [הוסיאטין] כ"ט כסליו תשכ"ה).

ב לוח "היום יום" ח' חשוון. ובכ"מ.

ג בראשית ז, כב.

ד שם ב, ז.

ה יבמות סא, א; זהר ח"ב פו, א.

ו דברים ד, לט.

ז הובא בזכרוןם לברכה (פרלוב) ניסן עמ' תסז (וראה גם שיעור לנשים ליל שש"פ השתא).

ח תניא ספ"ג.

מזכיר לה חוויה שלילית שעברה מתעוררת בה רתיעה ממנו (יראה). הבחירה כאן היא האם 'להדחיק' את הזכרון, שישאר רק בהעלם והסתר הלב, בלא-מודע, או להוציא אותו אל הגילוי בהכרה המודעת – אך אין כאן עבודה שכלית או בחירה שיוצרת מציאות חדשה בנפש.

תכלית העבודה הזו היא ההתגברות על התנגדות הנפש הבהמית, לצורך עבודת ה' שגורמת לדבקות הנפש האלקית ולבושיה (מחשבה-דבור-מעשה בהם לומדים תורה ומקיימים מצוות) בה' המתלבש בתורה ובמצוות²:

שיהיה רצונו שבמוחו ותעלומות לבו מסכים ומתרצה בריצוי גמור באמת לאמיתו למסור נפשו בפועל ממש על יחוד ה' כדי לדבק בו נפשו האלהית ולבושיה ולכללן ביחודו ואחדותו שהוא רצון העליון המלוכש בת"ת ובקיום המצות כנ"ל וגם היראה כלולה בה לקבל מלכותו שלא למרוד בו ח"ו ובכוונה זו הוא סור מרע ועושה טוב ולומד ומתפלל ומברך בפירוש המלות לבדו בלא דחילו ורחימו בהתגלות לבו ומוחו

בדברי אדמו"ר הזקן על המדרגה השנייה, שהיא גילוי האהבה המסותרת, מודגש שנוספת כאן מסירות נפש, שלא הוזכרה במדרגה הראשונה. כפי שהסביר אדמו"ר הזקן בפרקים הקודמים³, בכל יהודי טמונה אהבה מסותרת אל ה' – שכלולה בה גם יראה, פחד מלמרוד בה' ולהתנתק ממנו⁴ – המתבטאת כמסירות נפש על קידוש ה'. מסירות הנפש הזו איננה ענין שכלי, היא מתגלה גם בקל שבקלים שאינו מסוגל להעמיק בדעתו⁵. אדרבא, דווקא היהודים הפשוטים – אותם אהב כל כך הבעל שם טוב – מסוגלים למסור את נפשם בטבעיות ובקלות רבה יותר ממי שהפעולות שלו עוברות

במובן של בסיס ויסוד לדבר) וכאן ההכנה היא ההתבוננות שמעוררת את הכוונה בה יש ללמוד, לקיים מצוות, להתפלל ולברך. המגמה היא להגיע למצב של מודעות טבעית⁶, זרימה בעבודת ה' מתוך רגש נכון – תוך התחושה שה' הוא הפועל את הטוב – אבל צריך כל פעם מחדש הכנה שתכניס אותנו לאותה זרימה בעבודה בפועל, וההכנה הזו היא ההתבוננות המתוארת כאן.

הרי כוונה זו על דרך משל כמו נשמת המדבר שהוא בעל שכל ובחירה וברעת ידבר

הכוונה המתעוררת על ידי התבוננות מבטאת את מעלות האדם – שכל, כמובן; בחירה, משום שההתעוררות שלה היא עבודת האדם מצד עצמו (בניגוד למדרגה הבאה שתתואר כאן); וגם אפשרות לדבר-להביע אותה באופן מושכל (כפי שיתבאר יותר בהמשך).

כוונת ה"חי"

ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדולת א"ם ב"ה להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו וכן היראה במוחו ופחד ה' בלבו

מי ש"דעתו קצרה"⁷ אינו מסוגל לעבודת ההתבוננות שמעוררת אהבה ויראה – כאן הוקדמה האהבה ליראה, משום שהיא התכלית המבוקשת כשמחפשים דבקות (כנ"ל) – ועבורו יש כוונה בדרגה נמוכה יותר:

רק שזוכר ומעורר את האהבה הטבעית המסותרת בלבו ומוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגילוי במוח על כל פנים

כאן אין ידיעה חדשה והתבוננות בה, אלא זכרון של דבר הידוע לאדם מראש. זכרון כזה איננו יחודי לאדם, שהרי גם חיה לומדת מהנסיון – כשמשוה מזכיר לה חוויה טובה שעברה מתעוררת בה משיכה כלפיו (אהבה) וכשמשוה

יח ראה ספרינו מודעות טבעית והטבע היהודי.

יט "דעתו קצרה" רומז לגבורות שבדעת, ככינוי קו שמאל "חד קציר" (הקדמת תקו"ז), ומהניגוד בין "דעתו קצרה" ל"דעתו יפה" מובן שעיקר היפי של הדעת תלוי בנתינה והשפעה, החסדים שבדעת, שבסוד "חד אריך".

כ תניא פ"ד.
כא החל מפ"ח.
כב סוף פי"ט.
כג סוף פי"ח.

החידוש של חב"ד מכוון כולו למטרה עיקרית אחת – עבודת השליחות

דווקא בהקבלה לדצח"מ יש שינוי וההקבלה היא רוח־אש־מים־עפר כנגד מדבר־חי־צומח־דומם¹². דווקא במדרגת החי בוערת בנפש האש של אהבת ה', אותה יש לעורר על ידי הזכרון והדימוי של האש שאדם עומד להשליך את עצמו אליה.

אמנם, חסידות חב"ד לא מסתפקת במדרגת הזכרון הזו, ועיקר החידוש שלה הוא הדרשה לעבודת התבוננות שתעורר גם אהבה ויראה שכליות. הזכרון מעורר אהבה שהיא טבעית עבורנו לגמרי, נמצאת בתוך ה'גנים' שלנו, ויש בה גם בערה ועוצמה של מסירות נפש שלמעלה מהאהבה השכלית. מדוע נדרשת לנו גם הולדה של רגש מתוך השכל? החידוש של חב"ד מכוון כולו למטרה עיקרית אחת – עבודת השליחות. התעוררות שקיימת בתוך נפש האדם באופן טבעי היא מצוינת עבורו, ויכולה להיות חזקה יותר מכל התעוררות אחרת, אבל כדי לבטא את העולם הפנימי אל הזולת נדרש שכל, טעם שמעורר את האהבה שניתן ללמד ולהסביר גם למישהו אחר. זו גם הסבה שהאדם לא נקרא 'חושב', 'מתבונן' או 'מכוון' – למרות שכל הדברים האלה נמצאים כאן – אלא "מדבר", משום שעיקר מעלתו היא ביכולת לדבר ולהביע את עולמו הפנימי גם אל הזולת, וכך למלא את שליחותו. חשוב מאד להבין שזו המגמה של ההתבוננות החב"דית – שליחות שמאפשרת גם לזולת להבין את העולם הפנימי ולבנות אותו אצל עצמו.

אם נחזור בהקשר הזה לזכרון מסירות הנפש שמציע הרבי ר' אלימלך נאמר שבמדה שהזכרון הזה תומך בהתמסרות לשליחות, כי הוא גורם לאדם שלא יהיה אכפת לו ממה שהוא צריך להקריב לשם השליחות, אזי טוב שהוא ישכון קבוע בקדמת התודעה. לעומת זאת, אם הזכרון הזה מחליש את השליחות, מוציא את האדם מהחשק לעבודה בתוך העולם ושולח אותו

דרך הסינון של השכל¹³. כלומה, למרות שמדובר במדרגה נמוכה יותר של כוונה, יש בה גם יתרון – דווקא בה מתגלה העצמה

של מסירות הנפש היהודית.

הרי כוונה זו על דרך משל כמו נשמת החי שאינו בעל שכל ובהירה וכל מדותיו שהן יראתו מדברים המזיקים אותו ואהבתו לדברים הנאהבים אצלו הן רק טבעיים אצלו ולא מבינתו ודעתו וכך הן על דרך משל היראה והאהבה הטבעיות המסותרות בלב כל ישראל כי הן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו כנ"ל.

הרגש היהודי הטבעי הוא ירושה מהאבות, הוא טמון בה ורק צריכים להזכר בו.

טבע ושליחות

הכוונה במדרגת החי, זכרון האהבה המסותרת עם כל עוצמתה, עד למסירות נפש, קיימת בדרך החסידות בכלל. לדוגמה, "צעטיל קטן" – רשימת הנהגות בעבודת ה' של הרבי ר' אלימלך מליז'נסק (שהיא המפורסמת ביותר בסגנון הזה של רשימות הדרכות ונהגות שדשמו רבים מהצדיקים¹⁴) – פותח בהדרכה לאדם שבכל זמן פנוי "ידמה בנפשו ויצויר במחשבתו כאילו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים, והוא בשביל קדושת השם יתברך שובר את טבעו ומפיל את עצמו להאש על קידוש השם יתברך". ארבע המדרגות דומם־צומח־חי־מדבר (מלמטה למעלה) – בהן משתמש אדמו"ר הזקן בהסברה כאן – הן ארבעת היסודות ה'מורכבים'. ארבעת היסודות ה'פשוטים', הם אש־רוח־מים־עפר (מלמעלה למטה). למרות שבדרך כלל נמנים ארבעת היסודות בסדר זה¹⁵,

כד ראה לקו"ש חל"ה עמ' 336; ביאורי הרנ"ג על התניא עמ' תד.

כה נלקטו בספר הנהגות צדיקים (רוטנברג, ירושלים תשמ"ח).

כו ראה ע"ח ש"ה (טנת"א) פ"ו. וכפי שהם נכתבים בר"ת

בכל מקום – ארמ"ע.

כז וראה זהר חדש (מרגליות) מדרש הנעלם י, א שם מובאים שני הסדרים.

מתוך נוסח התפלה. היחס בין ברכה (מלמעלה למטה) לתפלה (מלמטה למעלה) הוא היחס שבין אברהם אבינו, איש החסד, בו נאמר "והיה ברכה"^{לכ}, "הברכות מסורות לך"^{לג}, ליצחק אבינו, עמוד העבודה (העולה כקרבן עולה, "רזא דקורבנא עולה עד רזא דאין סוף"^{לד}) והתפלה (בו נאמר "ויעתר יצחק להוי' לנכח אשתו"^{לה}, **יצחק-רבקה עולה תפלה**, כידוע^{לו}).

ובהחלוקה הא' נקט מתחלה לומד. ואח"כ ומקיים המצות.

בכל שלשת הדברים הללו – מספר הדברים שנמנו, החלוקה שלהם והקדמת לימוד התורה לקיום המצוות – יש שוני בכוונה השנייה (המופיעה בצדו השני של אותו דף בתניא, לכן רבי לוי'ק מציין אותה ככוונה של 'עמוד ב'):

ולקמן בעמוד ב' בהכוונה שמדור'ר הטבעיים נקט ה' דברים. סור מרע. עושה טוב. לומד. מתפלל. מברך. והוא שמקיים המצות שנקט בכאן. שם מחלקם לב' דברים. סור מרע. ועושה טוב.

היחס של ארבעה וחמשה מופיע בעוד מקומות בתורה, כמו במלחמת המלכים^{לז} ובתשלומי ארבעה וחמשה^{לח}. בשני המקומות יש יתרון לארבעה – ארבעת המלכים נצחו את החמשה ותשלומי ארבעה הם על השה, לו נמשל ישראל, "שה פזורה ישראל"^{לט} – וגם כאן החלוקה לארבע מופיעה בכוונה העליונה והחלוקה לחמש בכוונה הפחותה ממנה.

ונקט כל הה' דברים בחלוקה אחת. ונקט בתחלה סור מרע ועושה טוב שהוא כמו בחינת מקיים המצות דהכא. ואח"כ לומד.

למסירות נפש בעולם המחשבה, עדיף לשמור אותו באחורי התודעה ולעורר אותו רק בזמנים מיוחדים (דוגמת סיום נעילה של יום כיפור, כפי שמובא גם במחזור בנוסח חב"ד). בסגנון שהסביר הרבי הקודם^{לב}, מסירות הנפש צריכה להיות לא כמו של רבי עקיבא, שרק השתוקק למסור את נפשו^{לכ}, אלא כמו של אברהם אבינו, שעיקר חשקו והתמסרותו היו לשליחות של פרסום ה' בעולם, אלא שהיתה בו גם הנכונות למסור את הנפש אם השליחות תחייב זאת (כלומר, הנכונות למסירות נפש משמשת להתגבר על כל מחסום או איום בדרך למימוש השליחות).

ב. תלמוד ומעשה (ליקוטי לוי יצחק) הדיוקים בתניא

רבי לוי'ק, כדרכו, פותח בסדרה של דיוקים בלשון אדמו"ר הזקן כאשר משווים בין שתי הכוונות:

לומד ומקיים המצות... מתפלל ומברך: כאן נקט ד' דברים. לומד. ומקיים המצות. מתפלל. ומברך. ונקטם בב' חלוקות. לומד ומקיים המצות בחלוקה א'. מתפלל ומברך בחלוקה אחרת. כי אמר עליהם עוד הפעם בכוונה זו. (ועם כל זה נקט תיבת וכן. שמדמה אותם להקודמים. לומד ומקיים המצות) החלוקה לשני סוגים – לימוד תורה וקיום מצוות במחלקה אחת ותפלות וברכות במחלקה שנייה – היא מתבקשת: לימוד וקיום הולכים ביחד, כשהם נמדדים זה ביחס לזה ומשלימים זה את זה (כדלקמן באריכות). גם תפלות וברכות קשורות זו בזו – כאשר הרמב"ם מונה את מאה הברכות שראוי לברך בכל יום^{לז}, כתקנת דוד המלך^{לא}, רוב הברכות היום-יומיות הן

כך – מאמר ד"ה "בראשית ברא אלקים" ה"ת"ש (סה"מ ת"ש עמ' 1).

כט ברכות סא. ב.

ל ספר המצות סוף שרש א.

לא טור או"ח מו.

לכ בראשית יב, ב.

לג בראשית רבה לט, יא (הובא בפירוש"י עה"פ).

לד ראה זהר ח"ב רלט, א; ח"ג כו, ב.

לה בראשית כה, כא.

לו מגלה עמוקות רנ"ב אופנים אופנים לה וצ. כתבי רמ"מ משקלוב בכ"מ.

לז בראשית יד, ט.

לח שמות כא, לו.

לט ירמיה נ, יז.

חכמה ובינה, "חכמה מוחא" ו"בינה לבא", הן גם כנגד העיניים והלב השייכים לתורה ומצוות – "והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך"^נ. הדבקות היא תכלית הכל, ועל שאלת רבן יוחנן בן זכאי "איזו היא דרך ישרה שידבק בה האדם" התשובה הראשונה, של רבי אליעזר בן הורקנוס (גדול תלמידי, כשיטה הראשונה במשנה) היא "עין טובה", והתשובה האחרונה, של רבי אלעזר בן ערך (גדול התלמידים כשיטה השנייה במשנה, והיא התשובה בה בוחר ריב"ז), היא "לב טוב". העין הטובה שבתורה והלב הטוב שבמצוות כוללים כאן את הכל. ראש וראשון ל"עיני העדה, הוא משה רבינו, שהנחיל לנו את התורה, ותכלית חייו היא תיקון העינים – "אשר עשה [תיקן] משה לעיני כל ישראל"^{סא}. תיקון הלב – התלוי בעיקר במעשים – הוא כבר פעולתו של משיח, בימיו נזכה לשינוי לב האבן ללב בשר^{סב} (וכדלקמן עוד על מעלת המעשה לעתיד לבוא). וחלוקה ב' מתפלל ומברך לנגד מוחי חו"ג דדעת חכמה ובינה הם המוחין שמלפנים ומח הדעת הוא המח האחורי, ממנו יוצאת השדרה. התפללות והברכות שייכות דווקא למח האחור – עבודה עיקרית בתפלה היא "כורע בברוך... וזוקף בשם"^{סג}, כריעות והשתחויות התלויות בחוליות עמוד השדרה ורחי ברכות התפלה הן כנגד חי חוליות השדרה^{סד}. בפרט, הברכות שייכות לחסדים והתפללות לגבורות (כנ"ל). (ומוחי חו"ג הם כמו בחינת דמיון למוחי חו"ב. כי חסד ענף החכמה וגבורה ענף הבינה. לכן נקט וכן). היחס בין המוחין והמדות (וכאן שרש המדות במוחין, החסדים והגבורות שבדעת) הוא בבחינת צלם ודמות – לכן החסד והגבורה שבדעת הם בחינת דמיון לחכמה ולבינה. לעומת החלוקה המפורטת של ארבעת

בפירוש "שם בן ד"^נ, לכן מתאימה בו החלוקה לארבע מדרגות, וארבע המדרגות הללו מתחלקות במובהק לשתיים ושתיים, י"ה שהן "הנסתרות להוי' אלהינו" ו"זה שהן "הנגלות לנו ולבנינו"^{נא}. רבי לוי' מתמקד בעיקר בהסברת חלוקת ארבעת המוחין (הרמוזים בשם הוי') לשתי מחלקות: ויש ד' מוחין חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת (כידוע בהר" פרישיות דתפילין)

עיקרי המוחין הם חכמה ובינה. שכל אחד הוא מוח שלם. והם תרין ריעין דלא מתפרשין. א"כ המוחין הם ב' חלוקות. חו"ב, חו"ג דדעת לחלוקה המובהקת של המוחין לשנים, חכמה ובינה (עיקרי המוחין) יחד וחו"ג שבדעת (שני חצאי אותו מח) יחד, נותן רבי לוי' בהמשך דבריו כמה דוגמאות

תורה מצוות ברכות תפלות

זהו הר" דברים לנגד הר" מוחין חו"ב חו"ג דדעת.^{נב} והם בב' חלוקות. חלוקה א' לומד ומקיים המצוות לנגד מוחי חו"ב (לימוד התורה חכמה כי אורייתא מחכמה נפקת. וקיום המצוות שהם כלי קיבול לתורה על דרך כי נר מצוה ותורה אור. הוא בינה שהיא כלי לחכמה. התורה היא גילוי אור – הארה הפועלת זעזוע במח, כנ"ל – אך כדי שהאור יכנס לעולם, יקלט במציאות וישנה אותה, נדרשות המצוות, שהן הכלים הנרות לאור הזה. היחס בין חכמה ובינה הוא זהה היחס בין האורות והכלים – החכמה היא שרש האורות, "חיוהי", והבינה שרש הכלים, "גרמוהי"^{נא}. ודבק לבנו במצותיך. ולב הוא בינה כמא' בינה לבא. ובתורה נא' והאר עינינו. עינים הם בחי' חכ' כמו שהחכמים נק' עיני העדה.)

נו מסכת סופרים פ"ב; קידושין עא, א.

נד דברים כט, כח.

נח בכתב יד קדשו של רבי לוי' כתוב כאן "דחכמה", אך התיקון המתבקש – כפי שנדפס בספר – הוא "דדעת".

נט ע"פ הקדמת תקו"ד ג, ב. ראה ע"ח שמ"ב (דרושי אבי"ע) פ"ה; לקו"ת שה"ש לט, ג; סה"מ תש"ח עמ' 161.

ס ברכת אהבת עולם.

סא דברים לד, יב.

סב יחזקאל לו, כו.

סג ברכות יב, א.

סד שם כה, ב.

שמה רבינו בעצם רצה לומר "ראה ישראל", ואילו בשניה העיקר הוא השמיעה, הנכפלת בפסוק הראשון (במקור ופועל).

היחס הזה בין התלמוד והמעשה הוא לא 'טכני' בלבד, אלא הוא שאלה על דרך בעבודת ה'. חכמים נחלקו האם "תלמוד גדול" או "מעשה גדול" ונמנו וגמרו ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"^ט, כך, בעולם הזה, הסדר הוא תלמוד שקודם למעשה. אכן, לעתיד לבוא יפסקו ש"מעשה גדול"^{טט}, כאשר המעשה גופא יביא לידי תלמוד, להבנה מחודשת במה שמקיימים לכתחילה ללא הבנה – חזרה לסדר של "נעשה ונשמע"^י אותו אבדנו בחטא העגל^{יב}.

החכמה היא סוד "עמק ראשית", היסוד ההכרחי ממנו מתחיל הכל, אבל זו המדרגה המוכרת לנו בכל העולם הזה, ומעניינת יותר היא מדרגת "עמק אחרית", סוד הבינה, המצב העתידי בו הכל מתחיל מהקיום. מעלות העבודה הטבעית – שהיא ירושה לנו ומלאה עוצמת של מסירות נפש – שיבלטו יותר לעתיד. בעולם הזה השליחות היא העיקר, ובשביל שליחות צריך להקדים את המוחין שיביאו לידי מעשה (גם אצל הזולת), אך לעתיד לבוא "כולם ידעו אותי"^{יג} ושוב לא תדרש השליחות הזו (שלכן ימות המשיח הם ימים "אשר תאמר אין לי בהם חפץ"^{יד}...) ואזי הדגש יהיה על המדות הטבעיות והעצמיות של עם ישראל, ועל התובנות החדשות בלימוד התורה שיתגלו אצל כל אחד דווקא מתוך הקיום הטבעי של המצוות.

מקום העבודה

לסיום יש להוסיף נקודה חשובה בהבנת

ספר התניאי:

המשך בעמ' 25 <<<

סח קידושין מ, ב.

סט ראה סידור עם דא"ח שער האלו; דרושי הצ"צ לפרשת ואתחנן (על פרשה ראשונה של ק"ש).

ע שמות כד, ז.

עא רש"י על דברים לב, כ (ע"פ ספרי עה"פ).

עב ירמיה לא, לג.

עג קהלת יב, א. שבת קנא, ב.

המוחין הרמוזים בארבע אותיות שם הוי' ב"ה בשם אלקים יש חמש אותיות ברצף אחד, בלי חלוקה פנימית, ולכן אין מה להאריך בהסבר כאן:

ובעמוד ב' שמייירי בהכוונה דדו"ר טבעיים עד"מ כמו נשמת החי, בינה. שם אלקים. נקט ה' דברים לנגד ה' אותיות דשם אלקים. ונקטם בחלוקה אחת. כי אין שייך כאן ב' חלוקות. כמובן.

תלמוד ומעשה – בעולם הזה ולעתיד לבוא

לסיום מסביר רבי לוי'ק את הדיוק השלישי, שינוי הסדר בין לימוד ומעשה בשתי הכוונות: והכא נקט מתחלה לומר. ואחר כך ומקיים המצות. ובעמוד ב' מתחלה סור מרע ועשה טוב ואחר כך לומר. הוא על דרך כמו בפרשה ראשונה דקריאת שמע. כתיב מתחלה ושננתם כו' לימוד תורה ואחר כך וקשרתם קיום המצות. ובפרשה שניה כתיב מתחלה וקשרתם ואחר כך ולמדתם כו'. שהב' פרשיות דקריאת שמע הם על דרך ראובן ושמעון. ראייה ושמיעה שהם חכמה ובינה ועיין בתו"א בד"ה יהודה אתה ע"ש. והיינו מצד חכמה הסדר הוא מתחלה תלמוד ואחר כך מעשה ומצד בינה הוא בהיפך. וכמובן.

רבי לוי'ק מסב את תשומת הלב לתופעה בולטת בקריאת שמע: בפרשה הראשונה קודם הלימוד לקיום, "ושננתם לבניך ודברתם בם... וקשרתם וגו'"^{טו}, ובפרשה השניה הסדר מתהפך, "וקשרתם... ולמדתם"^{טז}. היחס בין הפרשיות הוא גופא היחס בין שתי הכוונות כאן, כוונת המדבר שכנגד החכמה (הראיה) וכוונת החי שכנגד הבינה (השמיעה), כפי שהקדים רבי לוי'ק להסביר. אמנם שתי הפרשיות פותחות בשמיעה, "שמע" ו"והיה אם שמוע תשמעו", אבל בראשונה יש סוד של עדות ראייה על אחדות ה' (כרמוז באותיות הגדולות **עד**), עד שכתוב^{טז}

סח דברים ו, ז"ח.

סו שם יא, יח"ט.

סז לקו"ת ואתחנן ד"ה "ואתחנן" וביאורו.

אבן עזרא ואהבת שלום

פרשת שמיני

מעשה נדב ואביהוא

תיאור כוונתם הטובה "כי חשבו שיעשו דבר רצוי לפניו". אמנם חז"ל פירשו "לפני ה'" כתיאור מקום "דבי עקיבא אומר, לא מתו אלא בפנים שנאמר וימתו לפני ה'" (תו"כ).

והיכן באמת הקטירו בני אהרן? לפי הפשט נכנסו לפני ולפנים, לקדש הקדשים, כדברי ראב"ע בפרשת אחרי מות "וזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו הקטרת לפנים מהפרכת", כלומר ממה שהוזהר שם אהרן "ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת" מוכח שבני אהרן כן נכנסו לשם. נמצא שנדב ואביהוא פגמו בשלשה דברים: עצם ההקטרה שלא הצטוו בה, השימוש באש זרה, כניסה לפני ולפנים.³

טעותם של בני אהרן היתה דקה, וזה עצמו מדגיש את מעלתם הגדולה, "הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לְאֹמֶר בְּקִרְבֵי אֶקְדֹּשׁ וְעַל כָּל הָעַם אֶפְבְּד", ופירש ראב"ע "כבר אמר לי ה' שהוא יראה קדושו בקרובים אליו, כטעם רק אתכם ידעת, וכאשר אראה בם קדושתו אז אהיה נכבד, ועל פני כל העם אכבד וייראו ממני", כלומר ה' מדקדק עם הקרובים אליו, כמו "רק אֶתְכֶם יִדְעֵתִי מִכָּל

וְהִצֵּא אֱשׁ מִלְּפָנָי ה' וְתֹאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים וְיִרְא כָּל הָעַם וְיִרְאוּ וְיִפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְרוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת וַיִּקְרִיבוּ לְפָנָי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם. וְהִצֵּא אֱשׁ מִלְּפָנָי ה' וְתֹאכַל אוֹתָם וַיִּמָּתוּ לְפָנָי ה'".

פירש רבי אברהם אבן עזרא: ויתנו בהן אש — לא מהאש שיצאה, וזה טעם אש זרה. וטעם אשר לא צוה אותם — שמדעתם עשו, ולא בצווי להקטיר קטורת גם באש זרה. וימותו לפני ה' — כי חשבו, שיעשו דבר רצוי לפניו.

בני אהרן טעו טעות כפולה, הן בעצם ההקטרה והן במה שהביאו אש זרה, ואמנם "מצוה להביא [אש] מן ההדיוט" למזבח⁴, אבל את האש לקטרת יש להביא מגחלים שעל המזבח. מה שכתוב "ויקריבו... אש זרה אשר לא צוה אתם" פירושו שהקריבו קטרת שלא נצטוו — כי כבר קרבה קטרת של שחר של הצבור והם באו להקריב קטרת נוספת משלהם כקרבת מיוחדת לכבוד המאורע — וגם הקריבו אותה באש זרה.

הביטוי "לפני ה'" חוזר כמה פעמים (כאן ובמקומות אחרים שמוזכר חטא בני אהרן), ומפרש ראב"ע שאין זה תיאור מקום גשמי אלא

ג יוש לכוון את שלשת הפגמים כנגד חב"ד: עצם ההקטרה כנגד הדעת. קטרת היא לשון התקשרות (כמו "בחד קטירא אתקטרנא"), תכונת הדעת. הדעת היא נשמת התפארת ומקום ההקטרה הרגיל הוא במזבח הזהב המכוון באמצע כנגד התפארת; אש זרה הוא הפגם בבינה, "מינה דינין מתערין", כמו שיתבאר בפנים; הכניסה לפני ולפנים כנגד החכמה. זהו המקום של בטול במציאות, ושם ענן הקטרת על הכפרת, הסתרת מציאות היש של הנברא.

נערך ע"י יוסף פלאי, לפי שיעור ליל שבת פרשת צו תשפ"ד ורשימת הרב.

א ויקרא ט, כד - י, ב.
ב עירובין סג, א עיי"ש.

וגילו ברעדה"^א, כרמוז בכך ש"ענדו את הוי' בשמחה = ד פעמים יראה (הערך הממוצע של כל תבה, וכן הממוצע של כל אות במלה שמחה במילוי כנ"ל)!

ארבע פעמים "לפני ה'" הכתובים בענין מכוונים בסוד הוי': "ותצא אש מלפני הוי'" כנגד החכמה, י בשם הוי', זו אש קדש היורדת מן השמים; "ויקריבו לפני הוי' אש זרה" כנגד הבינה, ה עילאה, כפי שיתבאר שחטא נדב ואביהוא היה מצד הבינה, אש מן ההדיוט; "ותצא אש מלפני הוי' ותאכל אותם" כנגד המדות ו בשם הוי', אש מורגשת ושורפת־אוכלת; "וימתו לפני הוי'" במלכות, ה תתאה, "רגליה יורדות מות"^ב.

רצוא ללא שוב

בעומק, כל הפגמים במעשה נדב ואביהוא (המבוארים כאן ועוד בדברי חז"ל) קשורים זה בזה.

בעיקר הפגם, מבואר בחסידות^ג שלבני אהרן היה "רצוא" ללא "שוב". כלומר, בתיקון יש תנועה מתמדת (דופק) של "רצוא ושוב" (ככתוב על חיות הקדש במעשה מרכבה^ד, וכן בספר יצירה "אם רץ לבך שוב למקום"). "רצוא" הוא תנועת עליה של הנברא כלפי ה', השתוקקות וכלות הנפש השואפת אל מקורה עד לבטול מוחלט (כניצוץ השואף להתאחד עם האש הגדולה). "שוב" הוא התנועה של הנברא החוזר ויורד אל מציאותו התחתונה, וזוהי תכלית הכוונה "וחי בהם", ולא שימות בהם^ה. הרצוא הוא באור לבדו, הנפרד מהכלי, והשוב הוא חזרת האור להתייחד עם הכלי. בני אהרן התקרבו לה' בתנועת 'רצוא', ללא כל מעצור, וממילא מתו, בצאת הנשמה מהגוף (לא כעונש אחרי המעשה,

מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה עַל פֶּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲזֹנְתֵיכֶם"^ו (ובראב"ע שם "כדרך בקרובי אקדש וככה דרך המלכים לכעוס על עבדיהם העומדים לפנייהם שידעו מנהגם יותר מן הכפריים"). ורש"י פירש "אמר לו משה לאהרן... רואה אני שהם גדולים ממני וממך".

אהבה ויראה

נדב ואביהוא עבדו את ה' מתוך אהבה ושמחה גדולה. המעשה שלהם בא מיד אחרי "וירא כל העם וירנו" והם קיימו "עבדו את הוי' בשמחה באו לפניו ברננה"^ז, "אף הם בשמחתם כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה"^ח, אלא שהיה חסר להם במדת היראה^ט, המגבילה את האהבה ושומרת על הגדרים לעשות רק כפי המצוה.

עבודת אהרן ביום השמיני היתה מתוך יראה, הכנעה ובושה, "שהיה אהרן בוש וירא לגשת. אמר לו משה למה אתה בוש, לכך נבחרת"^י, והכוונה הפנימית בזה: אדרבה, בגלל שאתה בוש לכן נבחרת, מפני מדת הענוה והבושה שבך "נבחרת יותר משאר חבירך להיות כהן"^{יא}. אך נדב ואביהוא לא התביישו כראוי (המשך הפגם בהר סיני "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו", היו מסתכלים בו בלב גס").

ורמז יפה בלשון החזרת "ותצא אש מלפני ה'... ויקריבו לפני ה'... ותצא אש מלפני ה'... וימתו לפני ה'" – **מלפני הוי' לפני הוי' מלפני הוי' לפני הוי' = עבדו את הוי' בשמחה = שמחה במילוי, שין מס חית הא.** אכן, השמחה צריכה להיות מלווה ביראה, "עבדו את הוי' ביראה

ד עמוס ג, ב.

ה תהלים ק, ב.

ו תורת כהנים.

ז וראה מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ד"ה כתוב באוה"ח (עמ' לג).

ח רש"י ט, ז.

ט לקו"ת לאר"י. וכן בדגל מחנה אפרים פ' שמיני בשם הבעש"ט.

י שמות כד, יא ורש"י.

יא תהלים ב, יא.

יב משלי ה, ה.

יג לוח היום יום כ"ז אדר ב'. לקוטי שיחות ח"ג לפרשת אחרי מות.

יד יחזקאל א, יד.

טו יומא פה, ב.

מן ההדיוט, היינו אתערותא דלתתא, כדברי הרב המגיד^ט "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה"^ז... הגם שהאש יורד מלמעלה באתערותא דלעילא, מצוה להביא מן ההדיוט, כי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא". אי אפשר לוותר על האש מן ההדיוט, עבודה באתערותא דלתתא. אולם בחטא נדב ואביהוא הפגם היה לצד השני – אתערותא דלתתא שאינה 'מכוונת' לציווי מלמעלה (וממילא אינה מביאה אתערותא דלעילא).

לענייננו, האש של מעלה היא היא הציווי, עבודה שה' מצוה אותנו לעשותה. ואילו האש שבאה רק מן ההדיוט היינו עבודה "אשר לא צוה אותם" – ללא ציווי אלא מעשה של נדבה גמורה. היחס בין נדבה לציווי נוגע לענין "רצוא ושוב": הרצוא הוא נדבת הלב בלבד, ואילו השוב הוא לקיים את המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה, לקיים בפועל את רצון ה' הפוקד לחזור למציאות ולעסוק בתיקונה.

ועוד, אש היא התלהבות לעבודת ה' יתברך. אך יש הבדל מהותי (ולפעמים הבדל דק) בין התלהבות קדש ובין בקשה וחיפוש של 'חוויה רוחנית' (עליה נאמר "לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו"^ח). התלהבות למלא את רצון ה' ואת מצוותיו היא אש קדש "יקוד אש" ואילו בקשת עצם החוויה היא אש זרה! עצם החוויה היא רצוא ללא שוב, תחושת "נעימות עריבות ידידות מתיקות" (ר"ת נעים), וקיום המצוה הוא שוב (דוגמה מעשית לבקשת חוויה רוחנית בגדר אש זרה, היא לקיחת סמים כדי להגיע לאקסטזה וחווית נעימות, תוך התנתקות מסוכנת מהמציאות הממשית). גם זה שייך להבדל בין חכמה ובונה, מוחין דאבא ומוחין דאמא: פנימיות החכמה היא בטול אל האין, "החכמה מאין תמצא", ואילו הבונה היא תחילת המציאות, היש המורגש. התלהבות מתוך בקשת

אלא זו עצם תנועת הנפש שלהם שהגיעה עד כדי מות), כדברי אור החיים הקדוש בפרשת אחרי מות "שנתקרבו לפני אור העליון בחיבת הקודש ובה מתו... רמו הכתוב הפלאת חיבת הצדיקים, שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם".

והנה, "רצוא" שייך בכללות לקו שמאל בספירות, השואף לעלות כלפי מעלה, ובפרט בספירת הבינה (ראש קו שמאל). לעומת זאת, קו ימין, החל מספירת החכמה (בראש קו ימין), הוא השפעה וירידה מלמעלה למטה. החכמה היא בתכונת המים, היורדים ממקום גבוה למקום נמוך (כמו המח בתכונת הקרירות של המים), והבינה היא תכונת האש העולה למעלה בתשוקה וצמאון, כמו הלב המשתוקק למעלה ("בינה ליבא"). "מינה דינין מתערין"^ט – הבינה היא מקור הדין והגבורה, "אני בינה לי גבורה"^י, וכן הסתלקות האור מהכלי היא דינים וגבורות. בזה יובן עומק הפשט במה שבני אהרן פגמו ב"אש זרה" – האש של הבינה, רצוא ללא שוב. גם הקטרת שייכת לבינה, מוחין דאמא (הקטרת נקראת בתורה "טהור", "ויעש את שמן המשחה קדש ואת קטרת הסמים טהור"^י, טהרה באמא), ולכן הפגם בקטרת זרה שייך לאותו ענין של רצוא ללא שוב.

אש קדש ואש זרה

בני אהרן הביאו אש מן ההדיוט. אמנם "מצוה להביא מן ההדיוט" אבל האש של מטה צריכה להתכלל באש של מעלה, כמו האש שמוסיפים למזבח אחרי שירדה אש מן השמים (ומהמזבח לוקחים גחלים לקטרת), לא כבני אהרן שהביאו אש לגמרי מההדיוט ולכן זו היתה "אש זרה". בפנימיות, עיקר העבודה הוא באמת באש

ט ז' מובא בלוח היום יום כ' אדר ב', עיין שם.
 ח ז' ויקרא ו, ב.
 ט ז' משלי יח, ב.

ט ז' ראה זרה ח"א קנא, א; ע"ח שי"ג (אריך אנפין) פ"ח.
 י ז' משלי ח, יד.
 יח ז' שמות לז, כט.

זה לזה ולכל ישראל, אך נדב ואביהוא "לא חלקו כבוד לאהרן... לא נטלו עצה ממשה... ולא נטלו עצה זה מזה"^{כז}, וכן "לא היה להם נשים [לעומת אהרן הכהן הנשוי לאלישבע "וכפר בעדו ובעד ביתו, זו אשתו]"^{כח} – ללא אחדות ושלוש, "אשר לא צוה אותם", ללא צוותא וחיבור.

הגילוי לכל ישראל

והנה גילוי השכינה במשכן היה לעיני כל העם, "וירא כל העם ויראו", מעין הגילוי שהיה בהר סיני "לעיני כל העם" ומעין הגילוי העתידי של האור הגנוז לכולם, "אשפוך את רוחי על כל בשר"^{כט}, "הנה אלהינו זה"^ל. אך נדב ואביהוא טעו לחשוב שגילוי אלקות שייך רק לבני עליה מועטים, גדולי הדור כמותם ("גדולים ממני וממך"), בהתעלותם האישית, ואין כל ישראל ראויים למדרגה זו (כמו שבהר סיני נאמר "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ויראו את אלהי ישראל"^{לא} כך ראוי לדעתם להיות חילוקי מדרגות כגון זה במשכן)^{לב}.

טעות זו נובעת ממבט גלוי הרואה את הבדלי המדרגות. אבל המבט הפנימי-האמתי חושף את האור הגנוז בכלל ישראל ובכל נפש מישראל, שכולם ראויים להשראת השכינה, כי עוד המשיחי. אמנם יש חילוקי מדרגות בישראל, אבל "חלק ה' עמו" וכולם קבלו תורה ומצוות, מצד הציווי האלקי כל ישראל שוים (ואילו נדב ואביהוא עשו "אשר לא צוה אותם" ולכן הבחינו בחילוקי המדרגות וההשגות)^{לג}.

כד תורת כהנים.

כה ויקרא רבה כ, ט.

כו יואל ג, א.

כז ישעיהו כה, ט.

כח שמות כד, ט.

כט ומתאים לכיוון הזה: יש מי שביאר שענין הקטרת הוא לכסות-להסתיר את גילוי השכינה, כמו שנאמר בעבודת יום הכפורים "כי בענן אראה על הכפרת", וזו היתה מחשבתם של נדב ואביהוא שלא ראוי שירידת האש מן השמים תהיה לעיני כל, אלא רק בפני האליטה ולכן הביאו קטרת (לפי מאמרו של פרופ' יונתן גרוסמן).

ל וראה שפת אמת פ' שמיני תרנ"ט ו"ל דזה פי' הפסוק

ההנאה הרוחנית, היא הפגם הקיים בבינה מצד עצמה ללא הארת החכמה, הבטול^{לד}.

אהבת שלום – אחדות ושלוש

נקודה עיקרית בחטא נדב ואביהוא (לפירוש ראב"ע) היא שלא מדובר בקטרת של צבור בשביל הצבור אלא בקטרת יחיד, עבודה פרטית-אישית של בני אהרן. זאת לעומת עבודת אהרן הכהן שכולה למען העם, ככתוב בפרשה "קרב אל המזבח... וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם" (גם קרבנו הפרטי של אהרן, עגל לחטאת ואיל לעולה, הוא מכשיר לכפר על העם, כפירוש ראב"ע "כי לא יוכל אדם לכפר על אחר עד היותו טהור מכל חטא"), ומסתיימת בברכה כפולה לעם, "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם... ויצאו ויברכו את העם". ענין זה קשור למבואר לעיל. התכלית היא קיום המצוות מתוך שייכות לכל ישראל: גם מצוה פרטית (כציצית ותפילין) יש לקיים "בשם כל ישראל", וכל שכן עבודת ה' במקדש (מקום השראת השכינה לכל ישראל). עבודה הנעשית לשם התעלות אישית היא "אש זרה אשר לא צוה אותם", ורק עבודה הנעשית בשם ולמען כל ישראל היא אש קדש שה' חפץ בה.

הוסבר ש"רצוא" היינו הסתלקות האורות מהכלים. הכלים שייכים להתכללות, אהבת ישראל ואחדות ישראל הערבים זה בזה ומתכללים זה בזה. אבל בקשת ההתעלות האישית לעצמה היא פרט הנפרד לעצמו מהכלל ואינו פועל להעלותו. תכלית ה"שוב" היא לפעול את העלאת הכלים עם האורות, כמו עבודת אהרן הכהן המעלה את הנרות (נשמות ישראל). ענין זה מתבאר יפה בספר אהבת שלום^{לד},

המוסיף שזהו המבחן לעבודת אמת, אם היא מביאה אחדות ושלוש בעולמות העליונים ובעולמות התחתונים. משה ואהרן חלקו כבוד

כב וראה על דרך זו בנועם אלימלך פרשת קרח ד"ה ואמר משה אל קרח.

כג בפרשתנו, עיין בדבריו ויערב לך.

לאחר כל זה, אפשר לחשוב שאין מקום לנדבה אישית, אך הנה ביום השמיני החלה חנוכת המזבח בקרבנות הנשיאים שכולם נדבה, ובאותו יום שמתו נדב ואביהוא הקריב נחשון בן עמינדב (אחי אמם) ובקרבנו גם קטרת נדבה על המזבח החיצון כהוראת שעה^{לא}! אלא שקרבנות הנשיאים היו נדבה מתוקנת: הם הביאו את קרבנם אל משה והכל נעשה לבסוף בציווי ה' ("קח מאתם"^{לב} על נדבת העגלות והבקר, ועל קרבנות הנשיאים "נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח"^{לג}, כאשר כל אחד ממתין לתורו). ועוד, הנשיאים התרשלו בנדבת המשכן (והביאו באחרונה)^{לד} וכאן כל נדבתם היתה מתוך תשובה והכנעה, תיקון ההתנדבות.

לא רש"י במדבר ז, יד.

לב במדבר ז, ה.

לג שם פס' יא. וברש"י "יקריבו למסעות איש יומו".

לד רש"י שמות לה, כז.

והנה האור המשיחי החל להתנוצץ בגילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים, בחכמת הקבלה בכלל ובתנועת החסידות במיוחד. לעומת זאת, קליפת ההתנגדות לאור פנימיות התורה רמוזה במלה "לא", כדברי הרב המגיד לאדמו"ר הזקן^א: "לא תכבה", עליך לכבות את ה'לא' של ההתנגדות לחסידות. וכן יש לדרוש אצלנו "אשר לא צוה אותם" (טעם מרכא כפולה תחת "לא", לומר שהוא נדרש בפני עצמו) – ה'לא' צוה אותם לנהוג בהתעלות אישית ללא התכללות עם הצבור. "אשר לא צוה אתם" = משיח משיח משיח (= תורת חיים) – המשיח יתקן את פגם נדב ואביהוא, וכל ישראל יזכו לאור הגנוז לצדיקים.

בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד. דזה הכוונה לעשות מצות השי"ת בזה כלולין כל בני"אפילו הפשוטים. ועיקר כבודו ית"ש מן הכלל. וע"י עונש נדב ואביהוא נתברר זאת שעיקר הכוונה לעשות מצות ה'. ולכן כל איש ישראל מוכן לקיים מצות השי"ת וזה כבודו".

המשך מעמ' 20 <<<

פחות חידוש מצד עבודת האדם, לכן העליה היא רק לעולם היצירה, אך מצד האהבה והיראה עצמן יש להם שרש באצילות, ולכן הן ירושה לנו מהאבות ש"הן הן המרכבה"^{טד} (שבאצילות, בסוד "מה שמו [האבות בחכמה-אצילות] ומה שם בנו [הבנים בוי"א-יצירה]"^{טו}). על מעלת המדות הטבעיות שבעולם היצירה ביחס למדות השכליות שבבריאה נאמר "יוצר אור ובורא חשך"^{טז}. בעולם הזה, שנמשל ללילה החשוך^{טז}, נדרשת השליחות התלויה בעבודת מוחין, אבל בעולם הבא, שנמשל ליום המאיר, תודגש מעלת המדות הטבעיות ומקורן שבאצילות.

טד בראשית רבה פב, ו.

טז עה משל"ל, ד.

טז עו ישעיה מה, ז.

טז עז בבא מציעא פג, ב. ובכ"מ.

בפרק לח ההקבלה המובהקת של הכוונות הן למדבר וחי, שכנגד החכמה (י, עולם האצילות) והבינה (ה, עילאה, עולם הבריאה). בפרק הבא יאמר אדמו"ר הזקן שמשכרה של המצוה נדע את מהותה, ומסביר שעבודה בדחילו ורחימו שכליים עולה לעולם הבריאה ועבודה בדחילו ורחימו טבעיים עולה לעולם היצירה, בעוד לעולם האצילות – עליו הוא אומר ש"אין לנו עסק בנסתרות" – שייכת עבודת הצדיקים הגדולים שהם בבחינת מרכבה. איך ניישב את הסתירה לכאורה?

כל המדובר כאן הוא בעבודת הבינוני, ששיא העבודה השכלית שלו מגיע לעולם הבריאה (עולם השכל, שלמטה מהבטול המוחלט שלמעלה מטעם ודעת שיש באצילות, מקום עבודת הצדיקים). בדחילו ורחימו טבעיים יש

הסיפור החסידי

הרבי הרשב"ב | כל יהודי יהלום

רבי שלום דובער שניאורסאהן מליובאוויטש, האדמו"ר הרביעי בשושלת חב"ד, נולד להוריו, רבי שמואל שניאורסאהן – הרבי מהר"ש – והרבנית רבקה, בי"כ בחשון תרכ"א. בברית המילה שלו נתן לו סבו, אדמו"ר הצמח צדק, את הכינוי רשב"ב. לאחר פטירת אביו קבל עליו את הנשיאות באופן חלקי, ולאחר 11 שנים באופן מלא. תחילה בליובאוויטש ובאחרית ימיו ברוסטוב. הקים את ישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש וכן את ישיבת 'תורת אמת', תחילה בחברון ואח"כ בירושלים. הסתלק ביום ב' ניסן פר"ת ונטמן בבית העלמין ברוסטוב. את מקומו מילא בנו יחידו הרבי הריי"צ. נודע באריכות ועומק דברי החסידות שלו וכונה 'הרמב"ם של החסידות'. בין ספריו הידועים: המשך תער"ב, המשך תרס"ו, קונטרס העבודה, קונטרס 'ומעין' וקונטרס 'עץ החיים'.

כשלימד הרה"ח ר' מענדל פוטרפאס ז"ל את המאמר ד"ה "איש יהודי" בספר המאמרים תש"א, סיפר את הסיפור הבא: "פעם הגיע 'אחד העם', שהיה אפיקורס ידוע, אל כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, והם שוחחו ביניהם בעניני השכלה. כ'שאחד העם' יצא מתדרו של הרבי ושאלו אותו מה הוא אומר על הרבי, השיב: "הוא יודע בטיב העולם ומתכוון למרוד בו". ועוד הוסיף 'אחד העם', תורת החסידות דחתה את תנועת ההשכלה למשך חמישים שנה. כשסיפרו זאת לרבי נ"ע הוא אמר: "לא רק למשך חמישים שנה, אלא עד ביאת המשיח", ובמענה לשאלת החסידים מה הוא אומר על 'אחד העם', ענה: "גם אילו היה רואה לנגד עיניו את משה רבינו קורע את הים, זה לא היה משפיע עליו".

'אחד העם', ממנהיגי הציונות החילונית, היה נשוי לרבקה שניאורסון – נינתו של הצמח צדק ונכדת רבי יוסף יצחק מאורווטש. הדבר מסביר את ביקורו אצל הרבי הרשב"ב, כקדוב משפחה, אך מחדד עוד יותר את ההבדל התהומי בין השניים בתחום השקפת העולם – ממש "זה לעומת זה".

סיפר הרבי הריי"צ: פעם ביקר החסיד ר' מוניה מוניסון אצל הוד כ"ק אאמו"ר. דובר אודות כמה אנשים פשוטים, שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שייבם מאד. רמ"מ תמה מאד על שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק משבח אותם כל כך, ושאל: מה אתם עושים מהם ענין שלם? ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: יש בהם מעלות. נענה רמ"מ ואמר: אין אני רואה אותן. בידוע היה רמ"מ סוחר גדול ביהלומים, ושאל אותו הוד אאמו"ר הרה"ק אם הביא אתו חבילת היהלומים. ענה הרמ"מ: כן, הבאתי אותה אתי, אלא שכעת כשהשמש זורחת אי אפשר להסתכל על היהלומים. לאחר מכן לקח רמ"מ את חבילת היהלומים ופרש אותם בחדר אחר בהצביעו על אבן אחת שהיא פלאי פלאים. אמר לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אין אני רואה באבן זו שום דבר מיוחד. ענה לו רמ"מ: צריכים להיות מבין.

נענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ואמר: יהודי הוא פלאי פלאים, אלא שצריכים להיות מבין.

גם בסיפורינו, מתגלה כי תכונותיהם היפות של היהודים קיימות תמיד – רק המסגרת שהם משובצים בה עלולה להטעות, או אפילו לקלקל את השימוש בהם חלילה.

חשוב לדעת, כי גם היהלומים במיטבם אינם זהים לחלוטין זה לזה. לכל אחד איכותו המיוחדת, והמסגרת המתאימה לו ומבטאת את יופיו יותר מכל. הדבר משתקף באופן יפהפה בפסוק אחד מאותה פרשה: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה". "מושב בני ישראל", השיבוץ ההולם אותם, הוא "שלושים שנה וארבע מאות שנה".

מה משמעות המספר הזה?

430, השווה בגימטריא "נפש", שווה גם לארבע ביטויים המשקפים את נפשותיהם השונות של היהודים. האחד הוא "צדיק יסוד עולם"; השני – "יודע ספר"; השלישי הוא "חסיד שמח" והרביעי "יהודי פשוט". כל אחד יושב בעולם משלו, מישור רוחני אחר – הצדיק יושב בעולם האצילות, עולם הביטול לאלוקות; יודע הספר בעולם הבריאה השכלי; החסיד השמח בעולם היצירה, עולם הרגש; והיהודי הפשוט מגלה אלוקות למטה – בעולם העשיה הגשמי.

השוויון במספר מלמד גם על שוויון במהות: כל סוג של יהודים, מהצדיקים העליונים ועד ליהודים הפשוטים, חביב על ה' יתברך באותה המידה ופועל את פעולתו המיוחדת של "דירה בתחתונים". זאת פעולתה של הישיבה במצרים, כל אחד במושבו. כך מתגלה כי לכל בני ישראל – אפילו הנתונים בתוך מיצרי העולם – ישנו אור אלוקי מופלא.

כל אחד כיבד את השני במחמאה מפקפקת, שהנמען מוחמא ממנה והחולק אותה מואס בה. מעניין לשים לב, כי אמירתו של 'אחד העם' לפיה החסידות דחתה את ההשכלה בחמישים שנה, מתאימה מאוד גם לדברי הרש"ב: חמישים שנה הם יובל שנים – יובל שבסופו מתעלה המציאות כולה, הקרקעות חוזרות לבעליהן והעבדים משתחררים. אחד העם (בגלוי על כל פנים), לא האמין במשיח – וניסח את דבריו כמתייחסים לזמן. אך בפנימיות הדברים היינו ממש דברי הרש"ב, כי החסידות דחתה את ההשכלה עד ביאת המשיח.

דברי הרש"ב אודות אחד העם, שלא היה מתרשם אף מקריעת ים סוף, משקפים את ה'אן התפעלות' שניחן בה – תכונה חב"דית מובהקת... גם דרכו בחיים נבעה מדאגה כנה לגורלו של עם ישראל. אך כאשר מאמינים במשיח, ובדבריו אל הבעל שם טוב "לכשיפוצו מעינותיך חוצה", דרך הפעולה שונה לגמרי.

כל זה מתחבר היטב לסיפור הראשון שהבאנו. השוואתו של היהודי ליהלום מובאת במקומות רבים בחסידות, ואחת מאלה היא אמרה של רבי מנחם מענדל מבאר – מתלמידי המגיד ממעזריטש: את הפסוק "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם", מפרש רבי מנחם מענדל כך: לכל יהודי, כמו יהלום, ישנו אור מיוחד. מה קובע אם יבחינו באור הזה, ויעמדו על מלוא היופי שלו? אלה "מושבותם", המקום בו מיושב משובץ היהלום. יהלום הנתון במשבצת זהב, יגלה יותר יופי וחוץ מיהלום זהה לחלוטין שישובץ במסגרת כסף; יהלום המשובץ בכסף יאיר יותר מזה הממוסגר בנחושת; וכך הלאה עוד ועוד.

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

ילדים, פעילות למקורבים וחוסר צניעות

לפני זמן מה אשתי סיפרה לילדים על כך שהקב"ה עבר בין האומות והציע להם לקבל את התורה וכשהגיע לאומה מסויימת ואמר שצריכים לשמור "חיי משפחה טהורים" (כך היה כתוב בסיפור כנראה), הבן שלנו עצר אותה ואמר ברצינות גדולה "אמא בחתונה שהיינו לפני כמה ימים (חתונה של מקורבים לבית חב"ד שלנו) לא היו טהורים ולא התלבשו בצניעות".

איך עלינו להגיב לאמירה שכזו? ובכלל, איך להתייחס למראות והאווירה שהילדים נחשפים אליהם לעתים במהלך הפעילות שלנו? נודה להכוונת הרב.

מענה:

צריך לומר לבן שלכם שהוא צודק במאה אחוז. אנו משתדלים לקרב לערכים של יהדות, אך לעת עתה אנו מצליחים במקצת ויש עוד הרבה מה לעשות, לקרב ולתקן, זה גם התפקיד שלו (בהוה

ולעתיד). [כמובן שלכתחילה לא צריך לקחת את הילדים לאירוע שיש בו חוסר צניעות. יש לשמור על טהרת העינים כו' של הילדים].

למה התפילין שלי נהרסו?

לאחרונה קרה לי מקרה מצער מאוד. במהלך נסיעה בשעות הבוקר, תיק התפילין שלי נפל מהאופניים. לקח לי כמה דקות לשים לב לכך וכשחזרתי לאחורי למקום בו שיערתי שנפלו גיליתי שכבר מאוחר מדי והרכבת הקלה שחלפה במקום 'לקחה' אותם. בהמשך נמצאו תפילין של ראש דר"ת כשהם במצב מחריד ועוד שאריות של רצועות. שאר התפילין, לא נמצאו.

מאז אני שבור ומדוכדך על התקלה הגדולה שנפלה בחלקי ומנסה להבין מה הקב"ה רוצה לומר לי במקרה הזה - האם יש כאן קריאת כיוון, רמז להתנהגות לא טובה שלי?

מענה:

מן השמים רוצים שיהיו לך

תפילין מהודרים יותר מאשר הקודמים, רש"י ור"ת. כמו כן זה סימן שעליך להתעסק במבצע תפילין, שכמה שיותר יהודים יניחו תפילין.

והעיקר - "עבדו את ה' בשמחה" - מצות תפילין במיוחד צריכה להתקיים מתוך שמחה רבה (עיקר התפילין ע"פ הלכה, תפילין דרש"י, הם מוחין דאמא - "אם הבנים שמחה". וראה גמ' ברכות דף ל ע"ב). כמובן שצריך לשמור היטב על התפילין שהם יקר מכל יקר ("ויקר' אלו תפילין שבראש") - שמר נוט' שמחה רבה (אותיות השמר חבה).

ברכה לבר מצוה

מזל טוב מזל טוב בהגיעך למצות. שתזכה תמיד לעבוד את ה' בשמחה, כמו שכתוב "עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה". ושתאיר אור לעצמך פנימה והחוצה לכל הסובבים אותך - אור של תורה ואור של גילוי אלקות בהשגחה פרטית של השי"ת על כל צעד ושעל בחיי האדם בעולם הזה.

בקרבי אקדש

מתמדת. חכמים הראשונים קבעו כולל: "כל חי מתנוגע". יודעים מהי הבדיקה הראשונה שעושה חובש כּאשר הוא מגיע לזירת ארוע? הוא בודק אצל הפצוע את הדפּק. למרות שהאדם שוכב ללא תנועה, במצב של חסר הפּרה, דפיקות הלב הן הסימן הברור לפעילותו, ולכך שהוא עדין בחיים.

בואו ונתבונן בתנועת הלב: הוא מתכּוץ ומתרחב ללא הרף, כמו משאבה. אצל אדם בריא זה קורה בין 60 ל-100 פעמים במהלך דקה אחת. כּאשר הלב מתכּוץ הוא זורק מתוכו דם חדש, המזרים מנת חיים חדשה לאברי הגוף. כּאשר הלב מרפה את הכּוץ ומתרחב הוא שואב לתוכו את מנת הדם הבאה.

ויש גם מצב הפּוּה. יש אנשים בריאים לחלוטין – נושמים, הולכים ורצים – אבל בכל זאת הם בגדר מתים. למה? גופם אולי נע בחפּשיות, אבל הנפּש שלהם דוממת וחסרת תנועה. אין להם בכלל צפיות או שאיפות וממילא גם

נדב ואביהוא, בּניו של אהרן הכהן, עשו מעשה שלא יעשה. הם החליטו על דעת עצמם להכניס למקום הקדוש ביותר בעולם, אל קדש הקדשים, מבלי לקבל רשות ושם להקטיר לה' קטרת. המעשה החמור גרר תגובה מיידית מצד ה'. הם מתו במקום, בעצומה של שמחת חנכת המשכן.

מה שמפתיע הוא ההתיחסות של משה רבינו למעשה. כּאשר הוא בא לבשר לאהרן אחיו על מות שני בּניו הוא לא מדבר כּלל על כך שעשו מעשה אסור, אלא מביע התפעלות רבה ממנו: "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד". מעשיהם ומותם של השנים הוא קדוש השם לו יחלנו!

כּס ח' מתנוגע

מהו הסימן לכך שאדם חי? התנועה. מת אינו זו, ואלו בעל חי נמצא בתנועה

לע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

”לו” – דְּצֵלַת דְּחֵזֵר

”שוב” הוא בדיוק התנועה ההפוכה, לרדת למטה. למה בעצם שארצה לרדת? הרי למעלה כל כך טוב. לירידה יכולות להיות כמה סבות: ראשית, כי אנחנו לא מלאכים ויש לנו גם נפילות. מיד אחרי התפלה אנחנו רצים החוצה ונשטפים בזרם החיים, ואז המדרגה הגבוהה אליה הגענו בקריאת שמע קצת נעלמת לנו. זו בהחלט נפילה, וצריך לדעת איך להשאר קשורים לה גם כאשר לא כל כך ‘הולך’ לי כמו שתכננתי.

חוץ מזה, נפילה היא לפעמים גם חסד גדול. פעם אחת התפללתי בכזו דבקות, מפל הלב, אלא שבסוף התפלה הייתי מכרח להציץ בשעון כדי למדוד כמה זמן ארצה הצדקות שלי... אז לפעמים נפילה היא ההזדמנות שלי להתפכחות. עדיף כך מאשר לחיות בדמיונות. אולי הנפילה היא סימן עבורי שהמקום אליו עליתי לא היה באמת שיף לי? כאשר אני מפכח יש סכוי שאוכל להשתפר ולהשתנות – להיות מי שאני אמור באמת להיות.

אבל הסבה העקרית לרדת למטה היא אחרת, היא בעקר כפי... כך ה’ רוצה! כל חסיד היה רוצה ומשתוקק להשאר כמה שיותר קרוב לרבי שלו – להנות מקדשתו, לשמע את תורותיו וללמד מהנהגותיו. האם גם הרבי שלו מעגן שפך והיה בקביעות? לא בטוח. אולי

לא אכזבות, הם לא עצובים וגם לא שמחים. הלב שלהם פשוט דומם כאבן. מהי התנועה של הנפש? ממש כמו של הגוף. הנפש מקימת גם היא תנועה כפולה – שאיפה וחתירה כלפי מעלה, ואחריה נחיתה וירידה כלפי מטה. אנחנו מאד-מאד רוצים משהו, וכשהרצון שלנו מתמלא אנו שבים למנוחה. זהו דפק החיים שלנו, והוא מזרים לתוכנו חיים חדשים. לתנועה זו קוראים ”רצוא ושוב”.

”ci3?” – דְּרֵיף דֵּי כֵּי

”רצוא” הוא שחרור הנפש ממאסר הגוף ומכבלי הנפש הבהמית, תוך חתירה כלפי מעלה בעצמה רבה. כמו בלון הליום שברח מבין האצבעות ועלה בסערה השמימה... בכל פעם שאנו קוראים את הקריאה הנצחית של היהודי – ”שמע ישראל” – אנו מניחים את היד על העינים. יודעים למה? כי אנחנו לא רוצים להעיד עדות שקר. כאשר אנו מביטים על העולם בעינים פקוחות קשה לנו לראות ש”ה’ אחד”. הכל נראה לנו כל כך הפוך – ‘זה’ רב עם ה’הוא’, כי ה’הוא’ בכלל שיף אל ה’הם’, וה’הם’ מסכסכים מזמן עם ה’זה’. כל כך הרבה פרוד שמסתיר על האמת. כדי לומר “ה’ אחד” בכנות אנו צריכים לעצם לרגע את העינים, לברח מפל בלבולי העולם וטרדותיו, לרוץ אל ה’ יתברך ולהשאב אל תוכו.

משחרר אותה לנפש...

מה גרם להם לנהג כן? בואו נשחזר יחד את המעמד: לאחר צפייה ממשכת נחנה סוף-סוף המשפון! יורדת אש מהשמים! כעת מתחיל ה' לשפן בתוכנו בקביעות! נדב ואביהוא לא מסגלים לעמד מהצד, הם מרגישים שהם חגיבים לתת משהו משל עצמם, גם אם אין על כן הוראה מפורשת. התשוקה העצומה להתקרב לה' בערה בקרבם, וכאשר בוער לאדם הוא לא מחכה שיאמרו לו לעשות, הוא פשוט קם ועושה! להנהיג כזו קורא משה רבינו קדוש השם — "בקרבי אקדש!"

אפשר לסכם כן: תשוקת הקדש שבבערה בם היא ודאי טובה. גם עשית מעשה בלא צווי מפרש מובנת לפעמים. הבעיה היא ה"אש זרה" אותה הקריבו. מהי? — כאשר "רצוא" בא ללא "שוב" הוא עלול להפך למעשה של הנאה רוחנית-אישית. עלינו לזכור: גם כאשר עולים בריצה כלפי מעלה המטרך הסופית אינה להשאיר שם אלא לשוב למטה — לקיים את צווי ה' ולישם את רצונו!

שנזכה לחיות אמתית בעבודת ה'!
שבת שלום ומברך!

5?

הרבי דוקא רוצה לראות אותך פועל בשליחותו בקצה אחר של העולם? כאשר תמלא את שליחותו תהיה קשור אליו פי כמה. "שוב" אמתית הוא ריצה של יהודי לכוון ההפוך, לקיום המצוות המעשיות בעולם התחתון והשפל והפיכתו למקום דירה לה' יתברך. למה? כי כן ה' רוצה!

בקרבתם לפני ה'

כבר ראינו, שמי שאין אצלו תנועה של "רצוא ושוב" דומה למת. מה יקרה אם מישהו ירצה להסתפק בתנועה הראשונה בלבד, ורק לרוץ אל ה' בכלות הנפש? זהו ספורם האמתית של נדב ואביהוא. חטאם לא היה במובן הרגיל שאנו מכירים. הם היו גדולים וצדיקים שזכו לשמש בקדש. אז איפה הם טעו? הם נעו בכיוון אחד בלבד — "רצוא", אך ללא "שוב".

על פי פשט הפסוקים, מותם של השנים היה הענש על חטאם, על שפעלו ללא צווי מפרש מה'. אבל בחסידות מסבך שהסתלקותם הייתה בעצם התוצאה — מרב כלות הנפש והשתוקקות לה' פרוחה נפשם מגופם. כאשר הנשמה רצה כלפי מעלה בכל כחה, הגוף לא עומד בעמס. הוא פשוט

חשבת פעם על "מצוי ראשון"?

הרמב"ם בא לסדר את כל התורה באופן שכל אחד יוכל להקיף את כולה בלימודיו, גם אם אין דעתו יפה להעמיק בגמרא ולפסוק ממנה הלכה. למרות האופי ה'עממי' של החיבור שלו, הוא פותח אותו בהלכות העמוקות ביותר, בפרקים של "מעשה מרכבה" וב"מעשה בראשית", שהוא עצמו אומר שאינם שווים לכל נפש, אלא רק למי שמלא את כרסו בהלכות המצויות בהמשך הספר. מדוע ראה הרמב"ם לנכון לפתוח כך את חיבורו?

הגדרת הרמב"ם את ה' "מצוי ראשון", למרות הנימה הפילוסופית-המרוחקת שלה, רומזת בעצם לזיקה של ה' לעולמו – להיות ממציא את כל נמצאים, המצוי לעולמו ומתגלה בתוכו על ידי התורה והמצוות. דווקא כדי להגיע למקומות הרחוקים ביותר, לעשות את הסדר השווה לכל נפש ולגלות את ה' בכל מקום, צריכים להגיע לשורשי הדברים ולהסביר אותם בצורה הגיונית ומתיישבת על הדעת.

שני השיעורים השבוע בגליון נוגעים בנקודה הפנימית הזו: השיעור הראשון, לכבוד תחלת לימוד המחזור החדש ברמב"ם, מעמיק בסודות בפרק הראשון של הרמב"ם ומסביר כיצד ה' כ"מצוי ראשון" (ואף למעלה מכך) נמצא בסופו של דבר לכולנו. השיעור השני, העוסק באחד מיסודות ספר התניא, מסביר שעבודת ההתבוננות החב"דית המעמיקה מכוונת כולה למגמת השליחות החב"דית המסורה.

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון:
079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

ג	ל	ע	י	נ
ו	א	ב	י	ש
נ	פ	ל	א	ו
ת	ר	ת	ר	ת